

Днес в броя

Кога ще почиват
учениците през новата
учебна година и какви са
промените в НВО в VII клас

Елена Стефанова, психолог в
18. СУ „Уилям Гладстон“ – София,
и лауреат на Националните награди
за приобщаващо образование:
„Важно е екраните да не заместят
личния контакт в най-ранна
възраст и да не играят ролята
на детегледачката у дома“

Снежина Огнянова, учител по
математика в ППМГ „Акад. Никола
Обрешков“ в Разград: „На децата
им харесва да използват различни
приложения по време на часовете
час. Те се чувстват по-въвлечени в
учебния процес, когато в часовете
включвам различни активности“

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник
на първото официално издание
на Министерството на просвещението –
„Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 34 (1729) 28. VIII. – 3. IX. 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв. / 0,97€

Снимка НПС

Над 650 студенти и докторанти от над 30 висши училища мерят сили
в 23-тото издание на Националните студентски летни игри, които се провеждат в Китен
Още на стр. 18

Без телефони в училище от ноември

Просветният министър призовава, където е възможно,
учебният ден да започва по-късно

Промените в Закона за предучилищното и училищното образование ще влязат в сила най-вероятно през ноември тази година, а с тях и забраната на смарт устройства в клас. Това коментира пред журналисти министърът на образованието и науката Красимир Вълчев след откриването на нова детска градина в Костинброд.

Той припомни, че и в момента има забрана за използване на телефона в час, но текстът е от годините, в които телефоните бяха повече телефони и по-малко смартфони.

„Днес говорим изобщо за смарт екранни устройства, тъй като имаме доказано зловредно въздействие“, обясни министър Вълчев.

По думите му забраната за използването

им в училище ще допринесе за това децата да станат по-концентрирани и пълноценни. Той припомни данни от последното международно изследване PISA, според което българските ученици са на челните места по прекарано време пред екраните, като най-голям процент от него е за необразователни цели.

„Нашите ученици имат най-голям процент разсейване – в училище и извън училището. Екраните имат негативно въздействие, особено в ранна детска възраст“, каза министърът и апелира родителите също да предприемат мерки за ограничаване на използването на екранни устройства и в семейната среда.

От МОН са изготвили и препоръки към училищата как да ползват смарт устройствата с образователни цели.

Министър Красимир Вълчев посочи

още, че един от основните проблеми в училищната система е двусменният режим. Особено когато има две училища, които споделят обща сграда.

„Отново съм подготвил писмо до училищата да проведат разговори с педагогическата и родителската общност, за да обсъдят възможността за по-късно започване на учебния ден. Защото всички анализи показват, че когато учениците започват половин-един час по-късно, се подобряват мотивацията за учене и резултатите. Най-трудно е това да се случи, когато училищата са на двусменен режим“, заяви Красимир Вълчев.

На стр. 2

България приема най- добрите млади информатици

Най-добрите млади информатици пристигат в Шумен, където от 29 август до 4 септември се провежда IX издание на Европейската младежка олимпиада по информатика (eJOI). Състезанието е под патронажа на президента на страната Румен Радев, който се очаква да открие състезанието на 30 август в „Арена Шумен“.

Олимпиадата е основана от България през 2017 г., като в нея се състезават ученици на възраст до 15,5 години. За най-престижното световно състезание по информатика за тази възрастова група се очакват 24 отбора със 100 състезатели и 50 ръководители.

Европейската младежка олимпиада по информатика е трамплин за развитието на елита на ИТ индустрията и следва правилата и стандартите на Международната олимпиада по информатика. Справка в страницата на Олимпиадата показва, че досега страната ни е завоювала в нея 43 медала – 4 златни, 19 сребърни и 20 бронзови.

Състезанието е индивидуално, като всеки отбор включва четирима ученици и двама ръководители.

България ще бъде представена от два национални отбора и един шуменски състав. В първия ни тим влизат четирима осмокласници: Кирил Зулямски (Софийска математическа гимназия „Паисий Хилендарски“), който миналата година завоюва бронзов медал, Мартин Чавдаров (СМГ), Боян Бояджиев (СМГ) и Даниел Тодоров (ПЧМГ – София). Техни ръководители са Петър Петров и Ясмин Ердим.

Дамян Свободников (VII клас, МГ „Д-р Петър Берон“, Варна), Никола Манолов (VIII клас, ПМГ „Акад. Боян Петканчин“, Хасково), Мартин Висулчев (VIII клас, СМГ) и Алексей Карташев (VII клас, СМГ) са част от втория национален отбор на България с ръководители Пламенка Христова и Димитър Добрев.

Домакините от Шумен ще бъдат представени от четирима възпитаници на ППМГ „Нанчо Попович“ – седмокласника Борис Бобев и осмокласниците Симона Иванова, Богдан Върбанов и Дамян Бояджиев. Ръководители на отбора са Цветелина Петрова и Явор Василев,

На стр. 3

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

Правителството предостави 1 931 929 лв. по бюджетите на общините за осигуряване на дейности по четири национални програми за развитие на образованието. От тях 228 048 лева са по НП „Безопасност на движението по пътищата“, предназначени за закупуване на материали и съоръжения за обучения в 112 общински детски градини и 120 училища. По НП „Без агресия за сигурна образователна среда“ се отпускат 561 425 лева на 28 общински детски градини и 44 училища за повишаване на културата на общуване чрез дискусии, семинари, срещи, работилници, лаборатории на училищно ниво по теми, свързани с превенция на насилието и други инициативи. 234 703 лв. се предоставят за дейности по НП „Заедно за всяко дете“ за подпомагане на екипите за обхват и взаимодействие с родителите за привличане на деца в 97 общински детски градини и училища. По НП „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“ се предоставят 907 753 лв. за 47 общински институции за развиване на способностите в областта на науките чрез обзавеждане на съвременни кабинети и кютове за занимания по интереси.

България подкрепя увеличаването на европейския бюджет за научни изследвания и иновации. Това стана ясно на заседанието на Съвета на ЕС по конкурентоспособност в областта на научните изследвания в Копенхаген, което се проведе на 16 – 17 юли. Резултатите от него бяха одобрени от Министерския съвет. Акцент в дискусиите бе ролята на Европа в разработването на критични технологии и бъдещите усилия в областта на научните изследвания и иновациите. България бе представена от министъра на образованието и науката Красимир Вълчев, който подчерта необходимостта от изграждане на силни иновационни екосистеми около университетите. По думите му, това е ключово условие за привличане и задържане на млади таланти както от страната, така и от чужбина. Министър Вълчев посочи като добър национален пример Института за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет – инициатива, която от създаването си през 2021 г. успява успешно да привлича водещи учени и млади изследователи от цял свят и същевременно да задържа в страната български таланти.

Без телефони...

От стр. 1

Той коментира, че в София има над 80 училища на двусменен режим. Но има и градове, които са изцяло на едносменен режим. „В четирите най-големи града има най-голям недостиг и проблемите няма как да се разрешат без ново строителство и дострояване“, категоричен бе Красимир Вълчев.

Просветният министър коментира по-рано в Бургас, че ще настоява да се увеличи заплащането на служителите в регионалните управления на образованието в страната, защото през последните години то е изостанало в сравнение с това на учителите.

„Регионалните управления са едни от най-важните структури в системата, защото имат преки наблюдения какво се случва по места. В същото време те трябва да провеждат и политиките, които формулира МОН“, коментира той.

Красимир Вълчев подчерта, че в момента е поставил като основна задача на регионалните управления на образованието да активизират максимум усилия по Механизма за обхват, да апелират към учителите и училищата да се отърсят от културата на заучаване и да се фокусират върху изграждане на уменията, да насърчават културата на иновативно преподаване, насочено към мотивация за учене, и да има по-малко формализъм.

„Когато контролират, да се опитат да оценят доколко се работи с децата и колко усилия са положени, а не дали е попълнен документът“, заяви министър Вълчев.

Той е провел среща с целия състав на РУО – Бургас, на която са присъствали и представители от управленията в Ямбол и Сливен. На нея са коментирани обсъжданите промени в нормативната база на образователната система и очакваните резултати. **АЗБУКИ**

Бизнесът търси образовани кадри

Расте безработицата сред младите и по-необразованите, отчитат от Института за пазарна икономика

Засилено търсене на по-образовани кадри и паралелно намаляваща възможност за реализация на нискоквалифицираните на пазара на труда. Това показва анализ на Института за пазарна икономика на база данните на Националния статистически институт от второто тримесечие на 2025 г.

При хората с висше образование коефициентът на заетост остава стабилен през 2025 г., с леко увеличение от 1,2 процентни пункта. Данните за средното и професионалното образование също не показват значими промени. В същото време през тази година се отчита спад с 3,2 процентни пункта на коефициента на заетост при лицата с основно образование, както и с 2,7 пункта при тези с начално и по-ниско образование. Това означава и загуба на натрупаната положителна тенденция от 2023 и 2024 г.

Според изследователите от Института заетостта от началото на годината остава относително стабилна, но зад това се крият важни структурни размествания по възраст, образование, икономически дейности и професионални класове.

Коефициентите на заетост по възрастови групи също показват ясно изразени размествания. Най-тревожен е спадът при младите хора от 15 до 24 години, в която той е 3,1 пункта след относително стабилни движения в предходните години. При 25 – 34-годишните се наблюдава изненадващо влошаване с 6,2 пункта, въпреки устойчивите положителни движения преди това.

По-зрелите възрастови групи – на 35 – 44 и 45 – 54-годишните, отчитат по-умерени спадове, съответно от 2,8 и 1,8 пункта. За сметка на това при най-възрастните работещи – над 65 години, има ръст от 0,4 процентни пункта спрямо същото тримесечие на 2024 г.

Данните показват по-голяма трудност за навлизане на младите работници на пазара на труда и потенциално изоставане на сезонната им заетост в туризма и селското стопанство. В същото време положителната динамика при най-възрастните най-вероятно отразява постепенното удължаване на работния живот и с висок дял пенсионери в България, които продължават да участват активно на пазара на труда.

В анализа се подчертава, че продължава тенденцията на изместване на заетостта към сфери, изискващи повече интелектуален труд.

Посочва се, че през 2025 г. преработващата промишленост бележи значителен спад (-9%), продължавайки негативната линия от 2024 г., в унисон с динамиката на индекса на промишлено производство, който намалява от пика си след ковид пандемията. Строителството също губи позиции, въпреки ръста на добавената стойност и декларирания голям дефицит на работници (-4%). Особено показателен е обратът в хотелиерството и ресторантьорството – след ръст между 2022 и 2024 г., секторът отбелязва спад от 4% през 2025 г.

В същото време сектори с по-висока добавена стойност демонстрират устойчив растеж. След спад през 2024 г. ИКТ секторът възстановява част от динамиката с ръст от +3%. Финансовите и застрахователните дейности (+10%) и държавното управление (+8%) също отчитат ръст за втора поредна година.

Анализът по професионални класове затвърждава наблюденията от секторната структура. Значителен ръст на наетите лица през второто тримесечие на 2025 г. се отчита на позициите на ръководители (+19%), специалисти, техници и приложни специалисти (+7%). Обратно, спад на заетите има при машинните оператори и монтажниците (-8%) и професиите, неизискващи специална квалификация (-11%).

Подчерта се, че динамиката на минималната работна заплата след въвеждането на механизма и нейното обвързване със средната, ограничава достъпа до пазара на труд за най-слабо образованите и без опит работници (или ги тласка в сивия сектор).

В анализа се уточнява, че наблюдението на работната сила обхваща само

постоянно пребиваващите в страната. Това означава, че част от отчетения спад в преработващата промишленост, строителството и хотелиерството може да отразява заместване на български със сезонни работници от трети страни. Въпреки това мащабът на намалението – около 62,3 хиляди души в тези три сектора, трудно може да бъде обяснен единствено с външни замествания. За това говорят и данни на Агенцията по заетостта, според които за миналата година влезлите у нас чужденци с цел работа са били малко под 35 хиляди, а тези за сезонна заетост и сезонна заетост до 90 дни са били едва 15 хиляди.

Ако такова заместване действително се случва, тогава може да се говори за естествен процес на пренасочване на българските работници към по-интелектуално интензивни професии и сектори с по-висока добавена стойност. Което се вижда и в данните за заетостта по класове професии, посочват от ИПИ.

Оттам подчертават, че данните за второто тримесечие на 2025 г. разкриват, че стабилността в общия брой на заетите лица прикрива дълбоки структурни промени по българския трудов пазар. Най-уязвими се оказват младите и нискоквалифицираните работници, чиято заетост силно зависи от сезонни и по-ниско платени позиции. Паралелно с това се очертава укрепване на позиции в сектори с по-висока добавена стойност и при професиите, изискващи знания, умения и управленски капацитет. Наблюдава се изместване на заетостта към интелектуално интензивни дейности, което подсказва постепенна трансформация на икономиката и нейния трудов профил. **АЗБУКИ**

150 десетокласници учат за приложни програмисти от есента

Минимум 150 ученици от X клас ще започнат тригодишен курс по Националната програмата „Обучение за ИТ умения и кариера“ през първия срок на учебната 2025/2026 г. Това предлага Министерството на образованието и науката с изменения в приетите през май тази година национални програми за развитие на образованието.

В тях не бе предвидено да се осъществи прием на ученици за обучение по специалността „Приложно програмиране“ от НП „Компютърни науки“ за учебната 2025/2026 г. Причината е новият Списък на професиите за професионално образование и обучение, прилагането на който ще започне от 1 януари 2026 г. – за възрастни, респективно от учебната 2026/2027 г. – в училищното образование и обучение, както и необходимостта от подготовката на нов дизайн на НП „Обучение за ИТ умения и кариера“ и съответно на ново учебно

съдържание в одобрената за 2025 г. програма.

В мотивите към предложената промяна е посочено, че по предложение на браншови организации от ИТ сектора с оглед обезпечаване потребностите на пазара на труда с ИТ специалисти се предлага да бъде осъществен прием за обучение по специалността „Приложно програмиране“ в рамките на Националната програма и за новата учебна 2025/2026 г.

Целта на програмата е увеличаване броя на придобилите професионална квалификация по професия от професионалното направление „Компютърни науки“, които да се включат в пазара на труда, да продължат образованието си във висши училища в професионалното направление „Информатика и компютърни науки“ или едновременно да се включат в пазара на труда и да продължат образованието си във висши училища. **АЗБУКИ**

Снимка БТА

Министър-председателят Росен Желязков и министърът на образованието и науката Красимир Вълчев участваха в откриването на новата детска градина „Слънчице“ в Костинброд. Общо над 150 детски градини и училища ще бъдат построени или разширени по двете програми на МОН за изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски градини и училища

Интегрални задачи на НВО по математика

МОН утвърди графика на учебното време и ваканциите през 2025/2026 г.

Националното външно оценяване по математика в VII клас през 2026 г. ще се проведе под формата на тест, който интегрира предметите математика, биология и здравно образование, химия и опазване на околната среда, физика и астрономия, география и икономика и човекът и природата. Това е записано в заповед на просветния министър за провеждането на изпита, публикувана на сайта на МОН.

Тестът ще включва общо 24 задачи, от които 18 задачи (с избираем отговор и със свободен отговор), проверяващи компетентности, заложи като очаквани резултати от обучението по математика. Останалите 6 задачи (с избираем отговор и с кратък свободен отговор) ще се решават с помощта на умения, придобити чрез обучението по математика, но проверяват и компетентности, заложи като очаквани резултати по останалите учебни предмети. Изпитът ще продължи 3 астрономически часа.

Външното оценяване на математика в X клас ще се проведе в рамките на 120 минути под формата на тест, който интегрира математика, биология и здравно образование, химия и опазване на околната среда, физика и астрономия и география и икономика. Той ще включва общо 18 задачи, от които 12 задачи (с избираем отговор и със свободен отговор), проверяващи компетентности, заложи като очаквани резултати от обучението по математика. За решаване на останалите 6 задачи (с избираем отговор и с кратък свободен отговор) учениците ще трябва да използват умения, придобити чрез обучението по математика и по останалите посочени учебни предмети.

МОН утвърди и графика за учебното време, който бе публикуван преди месец за обществено обсъждане. Както първоначално предложи Просветното министерство, първите почивни дни за ученици и учители след началото на новата учебна година ще бъдат по време на есенната ваканция

от 31 октомври и до 3 ноември включително. Във ваканциите са включени празничните и почивните дни.

Одобрени са и останалите предложения в проекта на Министерството за разпределение на учебните и неучебните дни. Коледната ваканция ще бъде от 24 декември 2025 г. до 4 януари 2026 г. включително. Пролетната почивка за учениците от I до XI клас е от 4 април до 13 април. За зрелостниците ваканцията започва на 8 април.

Почивката между двата срока ще бъде три дни – от 31 януари до 2 февруари включително. Предвидено е 2 март 2026 г. (понеделник) да бъде неучебен ден, като той ще се слее с Националния празник 3 март и така учениците ще имат четири неучебни дни – от 28 февруари до 3 март.

Националното външно оценяване в IV клас по български език и литература е планирано да започне в 10 ч. на 3 юни 2026 г. Изпитът по математика ще започне по същото време на 4 юни.

По предложение на директорите, за да не се нарушава учебният процес за цяла седмица, неучебни ще бъдат и дните на държавните зрелостни изпити и националните външни оценявания в VII и X клас – 17 и 19 юни. На първата дата от 9 ч. ще се проведе изпит по български език и литература от НВО в края на VII клас, а на втората – изпитът по математика с интегриране на други учебни предмети, който е със същия начален час. В същите дни, но от 8 часа, ще започнат и проверките по двата предмета за десетокласниците.

По традиция неучебни ще са дните, в които ще се проведат матурите – тази по български език и литература е предвидена с начало от 8,30 ч. на 20 май, а на 22 май по същото време ще се проведе и вторият задължителен държавен зрелостен изпит/задължителен държавен изпит за придобиване на професионална квалификация (в частта му по теория на професията). Допълнителните матури по

желание ще се проведат в периода от 26 май до 2 юни 2026 г.

Учебната година за XII клас ще завърши на 15 май 2026 г. До 29 май ще учат децата от I до III клас, а тези от IV до VI клас ще бъдат в класните стаи до 12 юни. На 30 юни ще завърши вторият срок за учениците от V – VI клас в спортните училища и за тези от VII – XI клас (в периода 01.07.2026 г. – 31.08.2026 г. + 2 седмици за производствена практика за учениците в паралелки с професионална подготовка в X и XI клас и + 4 седмици за практическо обучение в реална работна среда за учениците в дуална система на обучение в XI клас).

От МОН припомнят, че по инициатива на министъра на образованието и науката Красимир Вълчев бяха приети промени в Наредбата за организацията на дейностите в училищното образование, които позволиха по-гъвкаво разпределение на учебното време и осигуряване на по-ползотворна почивка на учениците и педагогическите специалисти. Благодарение на промените се прекрати практиката междусрочната ваканция да бъде единичен ден в средата на седмицата.

В момента за обществено обсъждане са и изменения, които регламентират, че за да се нарича „ваканция“ определен период в графика за учебното време, той следва да включва два или повече дни за отдих. Това не означава, че учениците ще бъдат лишени от почивка между сроковете или около 1 ноември, но в тези случаи дните ще бъдат обявявани като неучебни, а не като ваканция. В тази връзка са и новите текстове, според които край на първия учебен срок следва да е денят, съвпадащ с последния работен ден на седмицата.

На интернет страницата на МОН е публикувана и заповедта за определяне на графика за провеждане на ученическите олимпиади, националните състезания и националните състезания по професии през учебната 2025/2026 г. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

Да се състезаваш под неутрален флаг

Цветелина ГЕОРГИЕВА*

Флагът (знамето) и химнът са основни символи на националната идентичност и националното достойнство. Те заемат особено място в международните спортни състезания, сред които е Олимпиадата. Победителите изживяват своя звезден миг, когато получават медал и чуват химна на родината си при тържественото издигане на нейния флаг.

В случай че някоя държава е санкционирана от Международния олимпийски комитет, спортистите ѝ или са лишени от право на участие в Олимпиадата, или играят под т.нар. неутрален флаг (по-рядко неутрално знаме), т.е. без да представляват своята страна (*Международният олимпийски комитет позволи в петък на спортисти от Русия и Беларус да участват под неутрален флаг на Олимпийските игри в Париж през 2024*).

Неутралният флаг за Игрите е олимпийското знаме (с разноцветните пет кръга на бял фон). Участие под неутрален флаг означава, че по време на надпреварата и награждаването си спортистите са лишени от присъствието на отличителните символи на своята страна (химна, знамето и неговите цветове по своя екип). При победа те получават медал, но виждат само олимпийското знаме и чуват олимпийския химн.

Олимпийският флаг обаче може да изпълнява и друга функция – да бъде символ на обединението. Така например през 2016 г. в Рио де Жанейро под него участва отбор от десетима бежанци от Сирия, Южен Судан, Етиопия и Конго. И в двата случая *неутрален флаг* означава, че това не е флагът на някоя конкретна държава.

Употребява се и изразът *неутрални спортисти* за спортисти, които са приели да се състезават без отличителните символи на своята страна (*Няколко тенисисти от Русия и Беларус вече са подписали декларации за участие като неутрални спортисти*).

* Д-р Цветелина Георгиева е доцент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при Българската академия на науките.

България приема...

От стр. 1

Престижната надпревара се организира от Сдружение „Европейска младежка олимпиада по информатика“ (основател), Министерството на образованието и науката, Община Шумен, Сдружението на олимпийските отбори по природни науки, Школа „А&Б“, СУ „Сава Доброплодни“ и ППМГ „Нанчо Попович“.

Надпреварата се провежда в рамките на два състезателни дни. Организаторите са предвидили богата културна и социална програма. Между двата състезателни дни ще бъде организирана екскурзия до морето и посещение на Шабла, на пещерите в с. Тюленово, разходка около Шабленското езеро. Трети септември също ще започне с екскурзия и посещение на пещерата Бисерна. А от 18 часа в „Арена Шумен“ ще се проведе закриващата церемония на надпреварата.

По думите на Илиян Йорданов – представител на България в Международния научен комитет на олимпиадата и треньор на националния ни отбор по информатика, участието в подобни състезания помага за придобиването на контакти, изграждането на приятелства и познания. А доброто представяне може да помогне на участниците при кандидатстването за университет или при търсенето на работа.

„Най-ключово е състезателите да не се предават и въпреки всички трудности, които срещат, да продължават да работят упорито. Трудът и усилията са по-важни от таланта, който имат“, отбелязва Илиян Йорданов. **АЗБУКИ**

Кюстендил инвестира в ИТ обучения за ученици

Северина ДИМИТРОВА

Община Кюстендил отделя 21 000 лева за допълнителни ИТ обучения и програмиране за ученици в пет училища в града. Средствата ще бъдат заложи в общинския бюджет за 2026 г.

Финансирането ще осигури на училищата достъп до 18 специализирани образователни програми, предназначени за надграждане на компютърни умения и програмиране. Това е част от усилията на Общината да развива дигиталната грамотност сред младите хора и да ги подготви за предизвикателствата на бъдещето.

Петте училища, които ще се включат в инициативата, са НУ „Св. Климент Охридски“, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, ОУ „Проф. Марин Дринов“, ОУ „Иван Вазов“ и ПМГ „Проф. Емануил Иванов“. Те ще могат да предложат на учениците си разнообразни програми, които покриват както базови, така и по-напреднали умения в програмирането и алгоритмите.

За учебната 2025/2026 г. е предвидено провеждане на специализирано обучение по „Алгоритмично програмиране“ в сградата на ПМГ „Проф. Емануил Иванов“. Тази програма е предназначена за ученици, които вече проявяват интерес към компютърните науки и искат да надградят знанията си в практическа среда.

Между 200 и 300 ученици ще имат възможност да се обучават безплатно по актуални технологии и иновативни методи в програмирането. Обученията ще помогнат на младите хора да придобият ключови умения като логическо мислене, решаване на проблеми, алгоритмично планиране и работа с различни програмни езици.

„Програмирането е не само изкуство, но и наука – създаване на алгоритми и компютърни програми, които изпълняват конкретни задачи и решават реални проблеми. В съвременния свят, където технологиите са навсякъде – от смартфоните до автомобилите и интернет услугите – такива умения стават все по-необходими“, посочват от общинска администрация.

Допълнителните обучения по програмиране ще помогнат на учениците да развият критично мислене, да работят в екип и да се адаптират към бързо променящите се технологични условия. Те ще получат възможност да се подготвят за професионални кариери в технологичната индустрия.

Доброто започва от теб

Откриха нова библиотека за младите читатели в Кюстендил

Тони ИЛИЕВА

Младежкият център в Кюстендил, с подкрепата на местната община обяви началото на благотворителната кампания „Доброто започва от теб“. Инициативата е насочена към деца и ученици в неравностойно положение и цели да събере дрехи и обувки за деца над 5 години, раници, учебни пособия и помагала – малки дарове, които могат да донесат голяма надежда.

„Всяка дарена раница е ново начало, всяка тетрадка е възможност за мечта, всяка обувка е стъпка напред. Подари шанс. Подари усмивка. Подари добро“, призовават организаторите.

Освен с благотворителната кауза Младежкият център се похвали и с нова придобивка – библиотека за младите читатели на Кюстендил. Заедно с участниците от клуб „Литератор“ екипът подреди първите книги в това пространство – „дом на вдъхновението и словото“, където младите хора ще могат да откриват обичани произведения от световната литература, класики от български автори, съвременни заглавия и разнообразни жанрове, както и специална селекция, подбрана според интересите на младата публика.

Библиотеката ще бъде постепенно обогатена с още 250 нови заглавия.

„Вярваме, че всяка книга е пътешествие, което ни прави по-богати, по-свободни и по-близки един до друг“, споделят от Центъра.

Новото пространство е отворено безплатно за всички млади хора на възраст между 13 и 29 години, които обичат да четат, да мечтаят и да пътуват чрез силата на думите. С кампанията и библиотеката Младежкият център – Кюстендил доказва, че дори малките жестове на доброта и знание могат да променят живота на младите хора и да им дадат шанс за по-светло бъдеще.

Все повече деца от уязвими групи избират образованието

Какви положителни тенденции се крият под повърхността на статистическия айсберг, показват данни от анализ на Център „Амалипе“

Увеличава се броят на учениците от уязвими групи, които се явяват на държавните зрелостни изпити, както и онези от тях, които решават да продължат образованието си във висши училища. Това са част от изводите в анализ на Центъра за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“. Организацията работи в рамките на мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“ със 79 средни училища и професионални гимназии, в които голямата част от учениците са от уязвими групи. Целта на програмата е повишаване на резултатите на матурите, като „Амалипе“ и партньорите училища са изградили и прилагат система от мерки, които, макар и бавно, променят ситуацията.

От „Амалипе“ отчитат, че резултатите на тези училища през последните години показват още няколко тенденции. Учениците, които са издържали успешно изпита по БЕЛ, стават все повече и имат все по-високи резултати, но те някак „потъват“ в общата статистика. Средният резултат на училищата в мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“ е 3,05, а средната оценка на матурата по български език и литература на издържалите изпита е около 3,75.

Освен това учениците от тези гимназии постигат сравнително високи резултати на изпита за професионална квалификация. Например средният резултат от защитата на дипломни проекти на държавния изпит за придобиване на професионална квалификация на училищата от мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“ е 4,61. От „Амалипе“ подчертават, че за добрата професионална подготовка на учениците немалка заслуга има и дуалното образование. Освен това тези резултати показват, че професионалните гимназии успешно изпълняват една от основните си цели – да подсиgurяват качествена работна ръка за пазара на труда. Те са и показател за много голяма добавена стойност на обучението в тези училища.

От „Амалипе“ посочват още, че две трети от възпитаниците на училищата от мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“ са от уязвими групи. В края на учебната 2024/2025 г. 23,85 % от завършващите зрелостници са кандидатствали в университет.

Видима е и връзката между включването в дейности за гражданско образование, мотивационни дейности и активности, като зрелостниците, участвали в тях, повишават самочувствието си и имат много по-високи образователни резултати. А когато в мотивационните дейности участват по-голяма група от едно училище, ефектът е по-голям.

В анализа се отбелязва още, че училищата все още се справят с щетите, които нанесе ковид пандемията.

Посочва се и това, че слабите

оценки в училищата от мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“ са концентрирани при учениците, завършили предходни години. Така средният процент слаби оценки на зрелостния изпит по български език и литература на училищата в мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“ за периода 2018 – 2024 г. е 32%, докато този на явили се на матурата, но завършили в предходни години, е 80,85%.

В анализа си от „Амалипе“ подчертават, че образованието е област, в която ефектът от вложените усилия често има отложен резултат. А училищата, в които преобладават ученици от уязвими групи, през последните години полагат сериозни усилия да променят негативните резултати – с допълнителни часове и засиlena подготовка по български език, с използване на ролеви модели и други методи за повишаване на цялостната мотивация на учениците и на техните знания и умения. В резултат вече могат да се открият множество успешни примери, които са логично продължение на тенденциите в основното образование през последните 15 години.

С всяка изминала година се увеличава процентът на учениците, които продължават образованието си след завършване на основно образование. Ако през 2010 г., когато започва дейността на мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“, 39% от завършващите основно училище продължават в следваща образователна степен, то в края на 2023/2024 г. този процент е 98,34%. В анализа се отбелязва, че няма данни дали тази промяна е валидна за всички училища с концентрация на уязвими групи, като вероятно общият процент е по-нисък, но със сигурност тенденцията и в национален мащаб е позитивна.

В същото време се подчерта,

че средното образование у нас е изправено все още пред редица предизвикателства. Сред тях и необходимостта, особено в по-непривилегированите икономически региони и общности, учениците да се включват от възможно най-ранна възраст на пазара на труда, за да подпомагат семействата си, като това е за сметка на образованието. В същото време стои проблемът с обезценяването на дипломата за средно образование и оттам мотивацията за явяване на матура, тъй като в момента тя се свързва основно с възможността за продължаване на образованието в университет. А този процес е подсилен на места и от работодатели, които, особено в бедни региони, започват активното търсене на работници веднага след като учениците навършат 18 години, без да се интересуват от диплома.

Подчертава се още, че въпреки огромната крачка държавата да поеме разходите за учебниците по общообразователните предмети за всички ученици, това не се отнася за тези по специалните и професионалните предмети, а много често те са скъпи, остарели или неналични. Все още някои от учениците от уязвими групи се сблъскват с бариери по отношение на физическия достъп до професионално образование, и в частност транспорт до желаната специалност или училище.

Според „Амалипе“ притеснителна е и контрастната сегрегация на специалности и профили в българското професионално образование. По данни от изследване на Центъра и МОН през 2020 г. в градовете функционират 150 професионални гимназии с концентрация на ученици от уязвими групи, от които 77 могат да бъдат категоризирани като сегрегирани, а 78 – като такива в процес на сегрегация или под заплаха. **Азбук**

Снимка ППХХТ – Пазарджик

Професионалната гимназия по химични и хранителни технологии в Пазарджик е едно от активните училища в прилагането на метода „връстници обучават връстници“ в мрежата „Всеки ученик ще бъде отличник“. Това се оказва един от най-успешните модели за повишаване броя на явяващите се и резултатите на матурите. Така например през 2022/2023 г. в училището са имали 9 ученици, успешно взели матурата по БЕЛ, докато през 2023/2024 г. са вече 35, като голямата част от тях са именно участниците в обученията на връстници и лидерските академии на „Амалипе“

Снимка Община Трявна

„Тревненска школа“ още чака покрив

Как ще се учи през новата учебна година, пита се екипът на Националната гимназия по приложни изкуства в Трявна

Зина СОКОЛОВА

През април тази година пожар, възникнал при късо съединение, изпепели за половин час покрива на близо 100-годишната сграда на Националната гимназия за приложни изкуства „Тревненска школа“ в Трявна. Ще имат ли покрив над главите учителите и учениците през новата учебна година? С този въпрос се обърнахме към директора на гимназията Орфей Миндов.

Оказа се, че засега има само временен покрив, изграден след пожара благодарение на спонсорите и фирмите изпълнители. Но това е краткотрайно решение от дървесни OSB плоскости и водоустойчиви мушамы. Затова ръководството на гимназията възлага на архитект да разработи идеен проект. С него Министерството на културата, към което е гимназията в Трявна, може да кандидатства пред Междуправителствена комисия по бедствия и аварии за осигуряване на средства за истински покрив.

Проектът е подаден още на 17 юни в Министерството на културата, а след това и в Междуправителствената комисия. Оттогава няма никаква реакция по този въпрос. „Цялото лято мина, очаквах да се вземе по-бързо някакво решение, случаят е неотложен, но за съжаление, тънък в пълна неизвестност“, казва директорът Орфей Миндов.

Фирмите изпълнители дават гаранция, че с временния покрив може да се изкара само 5 – 6 месеца максимум. Заради проливен дъжд преди десетина дни пак се появяват течове. Фирмите ще закръпят местата, през които протича и той. Но за директора това не е решение.

„Сегашният покрив е наистина временно решение, за да не тече вода в сградата, когато вали. В противен случай можеше да протече до първия етаж, да се наводнят и резбованите тавани – подчертава директорът. – Има изключително големи поразии с паркетите, всичките са надуты. И не можем да започнем да ги оправяме, докато не се сложи постоянен покрив.“

Орфей Миндов контактува всяка седмица с ресорния заместник-министър на културата Георги Султанов, за да напомня за проблема, но реално нещата не зависят от волята на зам.-министъра. Остава единствено да се чака събиране на Междуправителствената комисия, като след нейно решение Министерството на културата ще обяви обществена поръчка за фирма изпълнител. Към момента на разговора ни обаче няма насрочено заседание на Комисията.

„Но кога ще стане, не знам, просто съм отчаян, честно казано – казва Миндов. – Цялото лято мина и нищо не се прави. На 15 септември идват децата и ще завалят въпроси от родителите. Какво ще им отговоря? Напрежението върху учителите, децата и родителите ще е огромно.“

През учебната 2024/2025 г. учениците завършват теоретичните дисциплини в ОУ „Проф. Пенчо Райков“. Но това е доста неудобно. Учениците ходят по петнадесет минути до основното училище за часове по общообразователни предмети, после се връщат в гимназията. За практическите занятия

ги събират в голяма работилница и няколко странични ателиета, отделени от общежитието. За щастие, работилниците не са засегнати от пожара и в тях може да се водят практически упражнения. Двете изложбени зали също са съхранени, но ако продължава да не се прави нищо за покрива, експонатите ще бъдат застрашени.

Орфей Миндов,
директор

Неразбориите около покрива се отразяват и на приема на ученици, защото тази година има по-малко кандидати. Тези при заварено положение вероятно ще изкарат докрай курса на обучение. Но новите попълнения, ако имат опция да отидат на друго място, може би ще го направят.

И още една тема в момента вълнува директора Орфей Миндов – предложените промени в учебните програми и в Закона за предучилищното и училищното образование, които засягат обучението в специализираните училища по изкуствата.

„Преди десетина дни направихме най-накрая среща с министъра на образованието и науката Красимир Вълчев, той чу нашите аргументи и ги прие“, казва Орфей Миндов. Според него предложените промени може и да са удачни за общообразователните предмети, но има опасност да разбият професионалното образование, особено в сферата на изкуствата, и специализираната професионална подготовка в художествените училища да се превърне в самодейност. А гимназията в Трявна е училище с традиции, нейните възпитаници захранват всички културни институции в страната.

„Не може да се разбутва целият сектор, за да се реши друг проблем, който идва по-скоро от основното образование. При нас практиката е най-важна. Как с два часа в VIII клас ще дадеш специалност на едно дете? – коментира директорът. – Още повече че втората матура е по теория на професията и история на изкуствата, за което са отделени малко часове. По другите матурирети предмети часовете са много повече и това поставя учениците в гимназията в неравностойно положение.“

Той връща лентата назад и отбелязва, че когато настоящият Просветен закон влиза в сила преди години, също се променят учебните планове. Около 20 – 30% се увеличават часовете за общообразователна подготовка за сметка на специализираната. И тогава отново има среща в МОН. Отнетите часове не се възстановяват на гимназиите по изкуства и другите професионални училища, но те получават правото за сметка на седмичната натовареност да си запазят същия брой часове по специалност. Това обаче натоварва много учениците в професионалните училища, тяхната заетост е 40 часа седмично. И няма накъде да се варира по тази линия, коментира Миндов.

Според него предложеното увеличение на часовете на всички общообразователни предмети би намалило доста тези по специалните и затова предложението трябва да се коригира.

НОВОТО ИЗДАНИЕ НА „АЗ-БУКИ“

Антоанета Алипова

ТКЗС

В БЪЛГАРСКАТА
ЛИТЕРАТУРА

АЗ-БУКИ

- КАКВО РАЗКАЗВА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА СЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ
- МИТОВЕ, ФЕТИШИ, ИКОНИ. ИЗОБРЕТЕНОТО ЩАСТИЕ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОТО СЕЛО
- ДРАМАТА. „МЪРТВОТО ВЪЛНЕНИЕ“, КОЕТО БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА НЕ МОЖЕ ДА СКРИЕ
- СЪПРОТИВАТА. ЛАГЕРИТЕ. ГОРЯНИТЕ
- МИГРАЦИЯТА
- „ВИЛНИТЕ ЗОНИ“ НА СОЦИАЛИЗМА

Поръчайте предварително

20 лева /10,23 евро

Национално издателство

АЗ-БУКИ

National Publishing House

Леда Георгиева с вокална група „Ботев“ към НУ „Христо Ботев“ в Елин Пелин. И две грамоти за учителката – за видеоклип и за авторска музика

Снимки ДГ „Здравец“ – Елин Пелин

Леда и музиката

В Детска градина „Здравец“ в Елин Пелин създават авторски песни и видеоклипове към тях като в истинско звукозаписно студио

Петя НИКОЛОВА

Леда Георгиева е единственият влогър на IV национална конференция „Дигиталната трансформация в образованието“, която Регионалното управление на образованието – София-област, провежда през летните месеци.

Учител по музика в ДГ „Здравец“ в Елин Пелин, тя е на „ти“ с технологиите, със съвременните методи за комуникация и се включва „на живо“ от Националната спортна академия „Васил Левски“ в София, която е домакин на конференцията. Виждаме я и по време на една от почивките в залата, а след това присъстваме на нейната презентация.

Началният кадър на видеото, публикувано в собствения ѝ канал в YouTube, показва млада дама с елегантна шапка, която анонсира предстоящия форум: „Здравейте! В момента вървя в парка на Националната спортна академия. Ще участвам в научно-практическа конференция... Проявили са интерес относно това как се правят песните в детската градина, и ако изгледате това видео, ще разберете с какви програми ги правя и какво използвам...“.

За да разкажем за Леда и музиката, която сама създава, ще трябва да признаем, че тя е рядко срещан учител. На място, в детската градина, пише мелодия, много често – и текст, след това прави аранжиринг, записва песничката с децата, режисира ги за видеоклип. Заснема, монтира, обработва звуково и визуално, и така – до готовия видеоклип.

По време на конференцията за добри практики в дигиталната образователна среда, докато представя темата си „Създаване на аудиовизуални мултимедийни учебни ресурси – детски песни за часовете по музика в детската градина“, обяснява целия процес по организацията на видеата. Присъстващите в залата няма как да не са се запитали какво би

Десислава Ковачева, директор

могло да мотивира един учител по предучилищно обучение да полага допълнителен труд, да проявява такава ангажираност и защо всъщност го прави.

Защото ми харесва, имам здраве и възможност в момента,

и го правя. Носи ми наистина огромна радост!“, отговаря за „Аз-буки“ Леда Георгиева.

Завършила Националното музикално училище „Любомир Пипков“ в София с флейта, а по-късно придобила педагогическа специалност, тя е свързана от години с музиката. Отдавна създава мелодии, но тъй като в един момент станали твърде много, а и когато ги изпълнявала публично, хората ѝ искали записи, се захванала сама с процеса.

„Нямах възможност да ползвам професионално студио, но със семейството ми решихме, че ще вложим пари в собствена техника. У дома съм обособила стая като домашно студио, но техниката си я нося и в градината, защото там са децата“, споделя учителката.

В разговора ни се включва и директорът на ДГ „Здравец“ Десислава Ковачева. Тя присъства и по време на конференцията в НСА,

представяйки своята колежка и нейния труд.

„По повод участието ни в конференцията за дигитално образование осъзнахме, че в нашата детска градина реално протичат всички процеси, характерни за истинско звукозаписно и видеостудио – при това с участие на самите деца. Това е

стойност, която не може да бъде измерена с награди, но която остава дълготрайна следа в развитието на децата“,

казва за „Аз-буки“ Ковачева.

Човек артист, с опит във визуалните изкуства, Десислава притежава диплома по музикална педагогика от Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ в Пловдив. Занимавала се е активно с композиция, автор е на детски песни и преди да стане директор, е работила години като музикален педагог. Това обяснява усилията, които тя и Леда полагат за създаването на собствени творчески продукти. А детската градина вече може да се похвали с традиции, свързани с музиката.

„Инициативността на Леда Георгиева е естествено и логично продължение на нашата философия да развиваме децата чрез музика и изкуство. Когато децата участват активно във всеки етап от създаването на музикално произведение – от съчиняването на стихове през композицията и звукозаписа до видеообработката на финалния клип, те не просто се чувстват специални, а се докосват до цялостен творчески процес. Така неусетно навлизат във вълнуващ свят, който разкрива пред тях както артистичната, така и техническата страна на съвременното изкуство“, казва директорката.

В един от коментарите под видеото на Леда в YouTube потребител изразява задоволството си

от участието на младата учителка в конференцията на РУО – София-област, като изказва мнение, че участието ѝ е изключително практически насочено и със сигурност ще е полезно на други учители по музика, които творят.

Освен в своя видеоканал Георгиева качва готовите клипчета с авторски песни, изпълнени от децата, в различни учителски групи в социалните мрежи, публикува ги и на сайта на „Музикаутор“.

„Има деца, които са измисляли и са ми предлагали текстове, но повечето съм ги съчинявала аз. Ползвала съм и на утвърдени автори като Иван Вазов и Ран Босилек, като предварително съм се свързвала с техните наследници, за да получа съгласието им“, уточнява Леда.

В детската градина в Елин Пелин Георгиева ръководи и вокална група „Здравец“.

„Работя на половин щат и както е по програма, работя два пъти седмично с всяка група. С вокалната група се занимавам един път, но когато имаме участие в събитие, репетираме и повече. Свири им на пиано, а на флейта – само ако записваме видео. Все пак пианото е инструмент, който носи хармония и мелодия, децата могат да чуят акомпанимент. Водя вокална група и в Началното училище в Елин Пелин. Тя също се казва както училището – ВГ „Ботев“. Тъй като децата, след като завършат детската градина, отиват в училището,

родителите започнаха да настояват да продължим с песните и заниманията,

и въпреки че не бях мислила за това, създадох и там група. С вокална група „Ботев“ участваме в повече събития, канят ни. Съвсем наскоро децата пяха мои песни на конкурс в Италия“, разказва Леда.

Естествено, родителите и на децата в градината, и на малките ученици от училището в Елин

Пелин са доволни. За директора Десислава Ковачева това съвсем не е без значение.

„Музикалният талант е дар, който изисква внимание и развитие. Родителите не просто са доволни, те са истински развълнувани, когато видят финалния продукт – нашите песни и видеоклипове, създадени с участието на децата им. Още по-впечатляващо за тях е, че малките участници разпознават и разбират всеки етап от процеса, и това носи гордост не само на семействата, но и на целия ни екип“, споделя Ковачева.

Като изтъква прецизността и професионализма, с които Леда Георгиева работи с децата, директорката казва, че това личи в резултатите – както във вокално отношение, така и в цялостното им сценично поведение и изявиите им пред камера.

„Работя в тази детска градина от около 8 – 9 години и получавам пълна подкрепа от г-жа Ковачева – споделя Леда Георгиева. – Преди това също имах късмет и можех изцяло да разчитам на директорката на детската градина в Панчарево, където работех. Преместих се по лични причини, защото дойдохме да живеем в община Елин Пелин. Правя обработка на песни и за по-големи, но ми харесва да работя с деца. Песните ни с ДГ „Здравец“ вече са 15 и тъй като използвам и по-нова техника, а и се развиваме, мисля, че стават все по-добри.“

Десислава Ковачева, която се грижи за 175 деца и 12 педагози, твърди, че най-важното за нея, като директор, е децата да се чувстват обичани и защитени, да се насърчава естественото им любопитство и да растат в среда, която ги вдъхновява – такава, в която всяко дете има възможност да бъде чуто, видяно и прието.

Ще добавим към думите ѝ, че благодарение на нейната отдаденост, както и на учители като Леда Георгиева, тези деца получават още нещо. Включени са в цялостен процес по създаването на завършен продукт. И в него играят главната роля.

Родителите трябва да се научат да поставят граници

Детето не може да определя правилата, казва психологът от столичното 18. СУ „Уилям Гладстон“ Елена Стефанова

Тази година за първи път се проведе официална церемония по връчване на Националните награди за приобщаващо образование. Целта на инициативата, организирана от Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – София-град, е да отличи личностите и образователните институции, които създават подкрепяща среда за всяко дете.

Срещаме се с Елена Стефанова от столичното 18. СУ „Уилям Гладстон“. Тя получи най-високото отличие в категория „Психолог“.

Снимки: Личен архив

Елена Стефанова (в средата) на официалната церемония по връчване на Националните награди

Диляна КОЧЕВА

Работата на психолога трябва да е малко незабележима. Свършил си е работата, когато спрат да го търсят. Така че, признавам си, не съм очаквала, че ще получа награда, и бях много изненадана от това признание“, разказва за „Аз-буки“ отличената Елена Стефанова по време на първите Национални награди за приобщаващо образование.

Тя работи като психолог в 18. СУ „Уилям Гладстон“ в София от година, но е в образователната система повече от 18 години. „Винаги съм работила само в училище, защото там са предизвикателствата и никога няма два еднакви дни“, казва тя.

Първото училище, в което започва работа, е 2. СУ „Акад. Емилиян Станев“. След това дълго време е психолог в 64. ОУ „Цар Симеон Велики“ в столичния квартал „Симеоново“, след това за кратко в 142. ОУ „Веселин Ханчев“ и сега е в 18. СУ.

Стефанова разказва, че ѝ трябва доста време да осъзнае високото признание, което получава, но в крайна сметка чувството, което изпитва, е благодарност към колегите, родителите и децата за всичко, което прави и ще продължи да прави.

Целта на психолога е хората в даден момент вече да нямат нужда от теб

и да продължат сами“, споделя тя. Към нея се обръщат, когато има нужда, и работният ѝ ден не е от 8 до 17 часа.

„Истината е, че съм на разположение по всяко време на денонощието. Обикновено децата не страдат от 8 до 17 часа, а ме търсят за помощ или съвет в други часови пояси. Особено в пубертета!“, обяснява моята събеседничка. В практиката си е срещала много и различни случаи – от загубена котка до тежка и непреодолима скръб за починал родител. За целта си професионален път почти няма проблем, с който да не се е

Елена Стефанова, психолог:

„Повтаряш това, което виждаш. Всичко е на базата на опита. Ето, например представете си, че на пътя става катастрофа – лека, в която няма пострадали хора. Какво се случва? Всички излизат от колата и започват да снимат. В този момент какво вижда детето и на какво се учи – и то, като види нещо подобно, започва да повтаря модела и да снима, а не да се опитва да се намеси и да противодейства на случка на вербално или физическо насилие, на която стане пряк свидетел например. А с каква цел се прави? Навярно да го качат в социалните мрежи и да съберат повече палци. Всичко е като геометрична прогресия. Започваш да търсиш и да искаш да намираш повече такива случаи. Има и много бутаторни видеа, които се правят с цел събиране на лайкове и парични средства, дори в някои платформи“.

се облъсквала.

През миналата учебна година децата със специални потребности в училището, където работи, са над 20. „Нарушенията при тях са различни и няма универсален подход“, отбелязва психологът. Разказва, че дори две деца да са диагностицирани с едно и също нарушение, пътят към тях винаги е различен. Причината се крие в това, че всеки човек има различна семейна среда, личностни качества и във всеки клас средата е различна. „Индивидуалният подход е изключително важен в работата ни, за да има резултат“, обяснява тя.

Споделя, че все по-често се наблюдават деца с говорни нарушения, нарушения в зрението и с трудности при задържане на вниманието. „Най-вероятно това се дължи на прекомерното екранно време при децата. Родителят в някакъв момент си казва: „Искам си моите 60 минути почивка“. Минутите с всеки ден се увеличават и екранното време вече не е част от ежедневието, а от възпитанието на децата“, обобщава Стефанова. Обяснява, че при екранната зависимост се получава така, че в даден момент детето започва да

се откроява от групата – с вида и поведението си.

„Въпреки че е доказано, че коефициентът на интелигентност при тези деца нараства и те боравят с много повече информация и факти, социалният и емоционалният им коефициент спада драстично.“

Не може да общуваш само с екрана и след това да знаеш как да се държиш в истинския живот

– на площадката, на улицата или в детската градина, и особено след това в училище“, разказва моята събеседничка. Според нея точно при общуването с връстници в образователните институции се открояват най-ясно дефицитите при децата.

Относно това от каква възраст децата трябва да имат досег до екраните, отговорът е ясен – колкото по-късно, толкова по-добре. Важното е екраните да не заместват личния контакт в най-ранна възраст и да не играят ролята на детегледачката у дома. Психологът е на мнение, че ако искаме децата ни

да не гледат екрани, със сигурност трябва и възрастните да променят своите навици и да ограничат времето пред телефона или компютъра вкъщи.

„Децата са огледало на своите родители. Затова те трябва да се научат да прилагат правила и граници, а това понякога е изключително трудно. Трябва първо да променят себе си и след това да се опитат да изградят навици у децата си“, казва Стефанова. Много често родителите ѝ споделят, че детето им се успокоява, като му дадат телефона. Така че, ако в даден момент решат да ограничат екранното му време, трябва да са напълно наясно с идеята, че то ще протестира. Ще вика, ще крещи, ще плаче и ще иска своето, защото за него времето пред екрана е комфортна зона.

„За да има положителна промяна в поведението на децата, трябва да се променят родителите, да наложат ясни правила и да поставят граници на това, което може, и това, което не може. И трябва да намерят сили да чуят многократно „Искам! Искам! Искам!“, но да не се поддадат на първичния импулс да посегнат към таблета или телефона, за да го дадат на детето и кризата да спре“, обяснява моята събеседничка.

Категорична е, че всичко идва от възрастните: „Когато позволиш на едно дете да определя правилата, тогава идват проблемите“.

На мнение е, че не е важно колко време родителят отделя на детето си, а каква е концентрацията, която влага в това време. То трябва да бъде споделяно и пълноценно. „Ако са заедно 3 – 4 часа на вечер, но родителят е на телефона или пред телевизора, а детето – на телефона, качеството на този контакт не води до пълноценно време“, разказва Стефанова.

Днес все по-често родителите искат да имат време за себе си. В ежедневието си жонглират с мно-

жество задачи и приберат ли се у дома, мечтаят за няколко минути само за себе си. Самозалгват се, че щастливата майка е добра майка и щастливият татко е добър татко. Това всеобщо разбиране, което упорито битува около нас, психологът тълкува по много интересен начин: „Разбирането за щастие е изключително субективно и много разтегливо понятие. Твоите 30 минути е хубаво да знаем до какво ще доведат след определен период. Във всеки аспект го казвам, не само в контекста на възпитанието на децата и екранното време. Има и такива временни еуфорични моменти, които невинаги водят до нещо хубаво“.

И това е така, защото нормата е това, което се приема от по-голямата част от обществото. Обяснява, че ние, като общество, без да искаме, сме наложили такава норма и правила на поведение. Дава за пример репликата „Ще мълчиш, докато възрастните говорят! Искам да си чуем приказката“. И от детето се очаква да мълчи в автобуса, в магазина или у дома, когато има гости. И запазвайки мълчание, всички започват да гледат в телефоните си.

Прави ѝ много силно впечатление, пътувайки в градския транспорт, че никой не говори с никого. Всички гледат в телефоните си, без дори да обръщат внимание на това, което се случва около тях. И ето, имаме мълчание, но какво се случва с уменията ни да общуваме, или с емпатията – желанието да освободим място на по-възрастния от нас или да помогнем на някого с торбите.

Оказва се, че

от екранната зависимост страдат не само младите, но и възрастните.

„Родителите са тези, които дават другия пример“, посочва тя. И съвсем разбираемо, промяната трябва да започне от тях. А днес това е трудно, защото много от тях работят през телефона, пишат на лаптопа у дома и голяма част от ежедневието им е пред екрана. „Така че някъде трябва да се постави границата“, допълва тя.

Стефанова разказва, че абсолютно никога в практиката ѝ не се е случвало да дойде при нея тийнейджър и да каже, че има проблем с прекомерното екранно време. „Ако не разбираш, че имаш проблем, няма как да го разрешиш“, допълва тя. Истината е, че родителите късно разбират, че това е проблем, а младите въобще не осъзнават до какво може да доведе екранното време.

На мнение е, че успешният подход за справяне с този така разпространен днес проблем е най-общо „нещоправене“. Това може да бъде спорт на открито, градинарство, занимания с изкуство или всичко, което правим с ръцете си и след това виждаме резултата от труда си. „Рецептата е времето да бъде пълноценно запълнено и да нямаш време за излишни неща“, завършва тя.

Математик по призвание

За да можеш да преподаваш по най-добрия начин, трябва да се отнасяш с любов към учениците си, казва преподавателката Снежина Огнянова

Стела МАРИНОВА

Да си учител, не е професия, а мисия и призвание. Това важи с пълна сила за Снежина Огнянова. От дете тя мечтае да бъде учител. А от 10 години прави това, което винаги е искала – да преподава математиката по интересен и увлекателен за учениците начин.

От есента на 2018 г. е част на колектива на Профилираната природо-математическа гимназия „Акад. Никола Обрешков“ в Разград – училището, в което завършва средното си образование. А преди това, от 2015 до 2018 г., преподава в 138. СУЗИЕ „Проф. Васил Златарски“ в София.

„Да бъда учител, ми е мечта от малка. Идвало ми е отгоре. Като малки с приятелката ми сме играли на учител – ученик. Изпитвахме, правехме и проверявахме контролни, водехме си дневници“, припомня си с усмивка Снежина Огнянова.

Учителките ѝ по математика в началните класове и от V до VII клас я вдъхновяват към предмета и без да се колебае, избира профил „Математически“ в Профилираната природо-математическа гимназия „Акад. Никола Обрешков“, тогава все още ПМГ.

„След като завърших, единственото ми желание за развитие в университета беше математика. Винаги съм искала да бъда учител, това следвах и това и работя вече 10 години. Математика е моето призвание“, споделя събеседничката ми. Тя завършва бакалавърска и магистърска програма „Математика и информатика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Огнянова се надява сред младите да има все повече желаещи да вървят по нейните стъпки и да станат учители по математика. „Дано да се привличат повече кадри, за да може децата да бъдат добре подготвени и да обичат математиката, а не да я намират за „страшен предмет“, каквото е масовото отношение към нея“, пожелава си тя.

Категорична е, че винаги би била насреща и ще помогне, ако някой от нейните възпитаници избере преподаването за своя професия.

Има деца, които са ми казвали, че искат да станат учители по математика. Много бих се радвала, ако се случи това след време,

споделя с вълнение Огнянова.

След като завършва магистратурата си, взема решение да се върне в родния Разград. Когато гледа обявите за работа, забелязва, че в гимназията, в която е завършила, се търси учител по математика: „Помислих си, че това не е случайно“.

След като започва работа, признава, че в началото е било предизвикателство да работи рамо до рамо като колеги с хора,

Снимка: Личен архив

В час по математика Снежина Огнянова обича да прилага различни методи и да измисля игри, с които задържа вниманието на учениците

които допреди няколко години са ѝ били учители. „В началото ми беше трудно, докато свикна да говоря на колегите си на „ти“ вместо на „Ви“. Мина време, докато се поотпусна. С годините вече се чувствам спокойна и смятам, че сме много добри колеги“, разказва Огнянова.

Любопитно е, че когато като ученичка я приемат в ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, в VIII клас по математика ѝ преподава Румяна Григорова, която все още е от колектива на училището, а от IX до XII клас учител по предмета ѝ е Пламена Георгиева. С нея Огнянова също се засича, когато започва работа през 2018 г. и преди дългогодишната преподавателка да се пенсионира.

За младата математичка в процеса на обучение най-важен е подходът към учениците и отношението към тях. „За да можеш да преподадеш нещо по най-добрия начин, трябва да се отнасяш с любов към учениците си“, категорична е тя.

Подчертава, че държи на връзката си с тях. „Децата споделят с мен. Старая се да правя така, че както те да ми бъдат близки, така и аз да им бъда близка. Тази връзка е важна. Не искам просто да вляза, да си преподам урока и да дам домашното. Обичам, когато ми споделят“, казва учителката.

Добрата връзка с възпитаниците ѝ помага на Огнянова при възникнала ситуация да прецени как да постъпи според конкретното дете, защото ги опознава в процеса на работа. През годи-

ните е преподавала на всички випуски, но основната ѝ дейност е в прогимназиален етап. През изминалата учебна 2024/2025 г. преподава на V – VII клас.

„Засилената работа по математика в прогимназиален етап има ключова роля за добрата подготовка за Националното външно оценяване в VII клас, защото успяваме да минем през абсолютно всички теми от учебния материал, решавайки изключително много задачи и тестове“, казва Огнянова. Учителката дава задачи за домашна работа, правят пробни външни оценявания и имат достатъчно време за преговор дори и на материала от V и VI клас. По този начин учениците се чувстват добре подготвени и не се страхуват от изпита по математика.

Положителна роля за представянето им оказва и желанието на децата да се явяват на математическите състезания. „Те може би не го осъзнават, но като се явяват на състезания, претръпват. Това не означава, че притеснението им изчезва. Когато човек се интересува какво би постигнал, той винаги ще се притеснява дали ще се представи по най-добрия начин. Със сигурност

състезанията и пробните изпити им помагат да се чувстват по-спокойни“,

е на мнение преподавателката.

Като преговор за Национал-

ното външно оценяване изнася и открит урок на тема „Математически детективи“. Провежда го под формата на игра и по инициатива на регионалните управления на образованието в Разград и Търговище – заедно с експертите по математика в тях. „Целта на урока беше децата да разкрият мистериата около изчезнала формула, решавайки задачи. С всяка решена задача те откриваха улики, които им помагаха да стигнат до изгубената формула. Тя разкриваше как един седмокласник би постигнал успех и на какво е равен той“, посочва учителката.

По време на урока математическите „детективи“ са разделени на пет екипа с по петима ученици. „Всеки ученик имаше задача. Можеха да обсъждат задачите помежду си в екипите, за да си помагат и да дадат правилните отговори“, обяснява Огнянова. Учителката често разделя учениците на отбори, защото екипната работа е ключово умение.

В друга част от открития урок всеки отбор получава само една задача и след като се справят с нея, по един представител на отбор излиза на дъската и я представя пред всички. Всички ученици се справят с поставената задача и разкриват мистериата около загубената формула.

За да наблюдават урока, гостуват учители от Търговище и Разград. Преди това разградски педагози също посещават седмната област и наблюдават

урок в VII клас. По думите на Огнянова подобен тип обмени са полезни. „Винаги можеш да научиш нещо ново и да придобиеш опит. Никой не е съвършен и човек винаги се учи, особено от другите. Затова, обменяйки опит на подобни мероприятия, всеки учител научава много неща, които да му бъдат полезни и да му помагат в практиката“, категорична е събеседничката ми.

Откакто в гимназията има прием в V клас и изпраща ученици в VII клас, всяка година постигат добри резултати на Националното външно оценяване по математика. „Тази година имаме среден резултат от 72,04 точки, което ни нарежда на първо място в област Разград. Децата се представиха много добре. Старая се да ги подготвям отлично“, казва учителката с гордост от тазгодишния випуск седмокласници.

Повечето от придобилите основното си образование в Математическата гимназия не сменят училището и продължават средното си образование в различните паралелки в ППМГ. Назад в годините тези, които се насочват към други училища, са не повече от четирима-петима. Част от тях избират и други градове.

Огнянова се старее да използва различни методи на преподаване, игри, симулативни процеси, в които нагледно да представя новите знания, които възпитаниците ѝ трябва да усвоят. „По този начин на децата им става по-интересно в час. „Не искам само да решаваме задачи, да им става скучно и да не изпитват интерес към предмета“, посочва тя.

Младата преподавателка обича да измисля игри, които са подобни на тази от открития урок. Използва приложенията Learningapps, които предлагат различни кръстословици и игри, Kahoot! и Quizizz, което прилича на Kahoot!, но всеки вижда задачата на екрана на телефона.

„На децата им харесва да използват подобни приложения по време на часа. Те се чувстват по-въвлечени в учебния процес, когато в часовете включвам различни активности“, на мнение е учителката по математика.

Всяка учебна седмица провежда и консултации с ученици и така допълнително решават задачи.

За новата учебна година си поставя за цел учениците да учат много, и да направи така, че да запазят, дори и да повишат резултатите си от тази учебна година. „Винаги се стремя към максимално най-доброто и винаги ще правя така, че и аз също да давам най-доброто от себе си. Най-важни за мен са успехите и резултатите на учениците. Пожелавам им много призови места на математическите състезания и успехи във всяко начинание“, пожелава за новата учебна година Снежина Огнянова.

Когато се появи детето

Френският психоаналитик Франсоаз Долто е искала да стане лекар-възпитател, за нея образованието е от най-важните каузи

Франсоаз Долто е френски психоаналитик и пионер в детската анализа. Тя е позната у нас с книгите си „Когато се появи детето“, „Тийнейджърите“, „Женската сексуалност“, „Всичко е език“, „Несъзнаваният образ на тялото“ и др.

В края на май, за 15 поредна година, у нас се провежда Дни на Франсоаз Долто в Софийския университет. Във форума участваха Фабиен Д'Ортоли и Мишел Амрам, едни от най-близките ѝ сподвижници. За училището в Ла Нювил с тях разговаря проф. Моника Богданова, преподавател в Софийския университет и психоаналитик, с чието име се свързват редица практики, развити през идеите на Франсоаз Долто.

Снимка: Личен архив

Проф. Богданова (в средата) с Фабиен Д'Ортоли и Мишел Амрам

Дните на Франсоаз Долто в България“ е събитие, което от 2011 г. се провежда ежегодно и е първи опит да се популяризират нейните идеи, да се заговори за психоанализа с бебета (и преждевременно родени), за връзката между психоанализата и педагогиката.

Франсоаз Долто, наред с Жак Лакан, се смята за втората важна фигура във френската психоанализа. След като се обучава за медицинска сестра, тя, подобно на по-малкия си брат Филип, започва да учи медицина, за да стане лекар-възпитател. Когато я питат: „Що за професия е това?“, тя отговаря, тогава е била на 14 г.: „Не знам какво е това, но знам, че е много важно. Децата боледуват не само от бактерии, но и от друго, което се намира в тях“. Долто развива метода си за детска анализа в докторската си дисертация от 1939 г. „Психоанализа и педиатрия“. Според нея детските аналитичи трябва да бъдат рупорите на думите на детството и да използват детския език в терапията.

През 1979 г. Долто открива първата „Зелена къща“ (Maison Verte) в Париж, където деца от раждането до тригодишна възраст могат да преработват преживяванията на раздяла по защитен начин.

Моделът се утвърждава и днес „зелени къщи“ има в много страни – у нас такава се открива през 2011 г.

(до 2015 г.) към Специализираната болница за детска церебрална парализа „Св. София“. Там се приемат бебета, деца със специфични потребности.

Франсоаз Долто става най-популярният психоаналитик във Франция предимно чрез радиопредаванията си (публикувани под заглавието „Когато детето се появи“).

Още от детството си Франсоаз Долто проявява силен интерес към въпросите на възпитанието. По-късно този интерес е пряко свързан (и дори произхождащ) от нейната психоаналитична практика, за която тя широко споделя чрез словото си и писмените си трудове.

Фабиен Д'Ортоли и Мишел Амрам основават седмично училище в Ла Нювил, на което Франсоаз става кръстница. Тогава са едва на двадесет и няколко години, а събитията от май 1968 г. са ги вдъхновили да измислят нов начин за правене на училище. Особено голяма роля в това

Франсоаз Долто и Фернанг Ури са избрани от общителите на Нювил за кръстница и кръстник на училището. Това може да изглежда като шега заради съзнателната връзка с приказките. Но всъщност е преди всичко символичен акт – казват Фабиен и Мишел.

– Франсоаз Долто веднъж ни каза, че трябва да се стремим да бъдем едновременно „учители, възпитатели и себе си – едновременно и при всякакви обстоятелства“.

Още по време на първата им среща Франсоаз Долто се обръща към Фабиен и Мишел – едновременно настоящи начинаещи и бъдещи педагози, каквито искат да станат: „Речта е това, което основава човешкото същество, и вярвам, че е много важно ние, психоаналитиците, които сме свидетели на резултатите от толкова много ненужно страдание, да не се затваряме в нашата кула от слонова кост. Имаме какво да кажем и няма причина да пазим този човешки опит само за себе си, сякаш сме притежатели на някакво знание. Напротив, мисля, че трябва да свидетелстваме и да помагаме на онези, които се грижат за деца, за да не следват съпано пътищата, по които са вървели техните предшественици. Това, което придава смисъл на работата на хора като мен, които постоянно се срещат с човешкото страдание, е възможността да поставят всичко онова, което са разбрали благодарение на тези страдащи същества, в услуга на възпитателите и чрез тях – в услуга на самите деца“.

отношение изиграва книгата на Александър Нейл „Свободните деца на Съмърхил“, чиято основна тема е възпитание чрез свобода – истински бестселър в педагогиката. Дватамата решават да приложат този стар опит в съвременен контекст.

Издателят Фернанг Ури, който е и начален учител и създател на институционалната педагогика, ги предупреждава: „Времето и контекстът са много различни, а Франция не е Англия!“. Но отстъпва пред техния ентузиазъм и ги съветва да се срещнат с Франсоаз Долто. Тя ги приема в кабинета си на улица „Сен-Жак“ в Париж. Наричат малката си асоциация „Педагогическа действена група“.

След като изслушва какво предлагат в своя проект, за който търсят нейната помощ, тя им разказва анекдот от началото на професионалния си път. Заради Втората световна война всички институции в Париж, които са приемали страдащи деца, са били евакуирани. Децата били изпращани където е било възможно – най-често при начални учители в провинцията. В досег с обикновени ученици и

с учители, които не се тревожат особено от тяхното психично състояние, тези деца се възстановяват толкова добре, че след Освобождението, пет години по-късно, не е необходимо да бъдат връщани обратно в институции.

Техният проект ѝ напомня за онази извънредна ситуация, която тя би искала да възроди с тяхна помощ: да изпрати в Нювил, в една динамична група, онези деца, които временно изпитват трудности, както тя ги нарича, и които ще продължи да следи. Там те биха могли да живеят и да напредват в педагогическа връзка, носеща взаимна полза. В края на тази среща Франсоаз Долто казва на Фабиен и Мишел: „Вашият проект за малко селско училище ми се струва истински интересен, особено в наши дни, когато, за жалост, такива стават все по-редки. Пожелавам кураж в трудната задача, с която сте се захванали... Ще ви изпратя деца, които проследявам в психотерапия, веднага щом това стане възможно“.

Дватамата излизат от тази среща еуфорични и още по-уверени в убежденията си. Отношението на

Франсоаз Долто към тях им въздейства много насърчително. Според нея проектът е осъществим, а те са подготвени.

За Франсоаз Долто всеки опит за създаване на по-различно училище носи надежда. Това е и битката на целия ѝ живот. Макар и психоаналитик, тя смята каузата на образованието за една от най-важните.

„Никога преди този ден не се бяха отнасяли към нас по този начин – като към достойни събеседници – коментират Фабиен и Мишел. – Франсоаз ни разпозна в онова, което заявихме, че искаме да бъдем, като ни постави в свят, в който инициативите са възможни, дори желателни – свят, в който самата тя заема значима позиция.“

Тази първа среща с Франсоаз Долто превръща училището в Нювил (дотогава просто платформа) в истинска строителна площадка. Този едночасов разговор полага основите не само на отношенията между Франсоаз Долто и Нювил, но и на самото училище. И всичко това в най-голяма полза на няколкостотин деца, които са приемани там през следващите петнадесет години.

Училището в Нювил е преди всичко проект на млади хора. Това е техният отговор на липсата на отвореност от страна на държавните институции. И което е рядкост за онова време,

начинаещите не искат да зачеркнат миналото, а да вземат предвид вече съществуващите открития

– онези, които са доказали стойността си, като педагогиката на Френе.

„Но онова, което прави това училище живо пространство, е фактът, че преди всичко се постарахме да намерим, заедно с децата, които са тук и които са посещавали новаторски училища, един *modus vivendi* (начин на живот заедно) – казват – казват Фабиен Д'Ортоли и Мишел Амрам. – Тези деца се оказаха способни, с наша помощ, да потвърдят на практика онова, което ежедневно работи добре в този проект.“

Психоаналитикът ги насърчава да се срещнат с Колет Лангиньон, социален работник, която да помогне в намирането на ученици. Тя предлага, както иска и Фран-

соаз Долто, да се приемат деца, които иначе биха били настанени не в училища, а в така наречени специализирани структури, които невинаги са подходящи. Макар тази стъпка да изглежда смела за онова време, пристигането на тези деца помага значително да се създаде проект, изпълнен със смисъл.

Училището в Нювил току-що е приело няколко деца, които Долто проследява в кабинета си всеки уикенд. Тя е информирана за случващото се, но също така от думите на самите деца разбира, че това, което е замислила като взаимна връзка, наистина работи и е от полза за всички. Годици по-късно тя казва на Фабиен Мишел: „В началото имаме случаи на деца с много сериозни затруднения, а и всеки случай е напълно уникален – абсолютно невъзможно е да се сложи общ етикет. Да кажем, че всички тези деца са в една или друга степен тревожни.“

Самият факт, че в това училище бяха постоянно признавани за значими, е нещо фантастично

– това помага на тревожно дете да разшири своята опора. В Нювил съществува това, което бих нарекла климат на здравословна вентилация: толерантност към онова, което всеки прави, и пробуждане у всяко дете на социалното чувство. Много често в училище детето просто повтаря модела на семейството си: вижда у учителите баща, майка. Но в Нювил това не е така. Това е нов начин на съществуване, начин на живеене в общество в рамките на училището“.

В това училище, което започва да изгражда собствена експертиза, учебният процес протича всяка сутрин в класове с разнородни нива – управлявани от педагозите, но позволяващи на всяко дете, разгърнало желанието си, да учи на своето ниво и в своето темпо според настоящите си способности.

Този тип обучение продължава през всички дни, седмици и сезони, поддържано от безброй културни опори: ръчни ателиета, артистични дейности, печатни ученически вестници, театрални и спортни практики, ежедневно участие в готвенето, в общностните задължения и други.

Въпреки това постоянно сътрудничество с децата педагозите не забравят, че именно възрастните носят отговорността за управлението на училището. Все пак, ежедневната работа, която се пада на децата, е реална, както и отговорностите, които им се възлагат: общият проект не би могъл да се осъществи без тяхното участие. Те го знаят. И защото са научили, че именно чрез участието си имат най-голям шанс училището да се доближи до това, което си представят и желаят.

Благодарение на всички тези комбиниращи се институционални процеси училището се превръща в място на солидарност и обмен. Това позволява на децата да си присвоят език и стил на живот, които впоследствие могат да защитават и предават на своите връстници – дори, и особено ако техният заобикалящ свят не ги е подготвил за това. **Азбуки**

Google с ново дарение за родния INSAIT

INSAIT

Институтът за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ получи ново дарение от 150 000 щатски долара от компанията Google. С това финансиране един от световните лидери в технологичния сектор още веднъж подчертава доверието си към INSAIT като водещ център за научни изследвания и иновации в сферата на изкуствения интелект, отбелязват от най-старото ни висше училище.

Подкрепата на Google за Института има вече дълга история, като досега Google е дарила над 6 милиона долара за дейностите на INSAIT, включвайки стипендии и изчислителни ресурси. Настоящото финансиране от 150 000 щатски долара е поредното доказателство за устойчивия ангажимент на Google към развитието на INSAIT и неговата мисия да издигне научните изследвания в областта на изкуствения интелект на световно ниво.

Новото дарение ще бъде насочено към финансиране на докторски програми в областта на егзотичното и стрийминг мултимодалните големи езикови модели. Проектът има за цел разработването на системи с изкуствен интелект, които могат да възприемат, запаметяват и разсъждават в реално време от гледна точка на самия човек. Егзотичното видео, събирано чрез устройства като смарт очила или AR/VR каски, предоставя непрекъснат поток от взаимодействие със средата. Разработването на интелигентни агенти, способни да обработват и разбират тази информация, има потенциал да промени радикално технологиите за асистенция и да отвори нови възможности за взаимодействие между хора и изкуствен интелект.

Докторантите, които ще участват в проекта, ще бъдат ръководени от изследователите на INSAIT в тясно сътрудничество с екип от Google Цюрих. Програмата предоставя финансова подкрепа от Google, менторство от водещи международни учени и много други предимства. **АЗБ**

Най-старото висше училище обявява допълнителен прием

Софийският университет „Св. Климент Охридски“ обяви допълнителен прием за учебната 2025/2026 г. за незаети места по държавна поръчка и за платено обучение. Срокът за регистрация за класиране е само онлайн от 8,30 ч. на 9 септември до 17 ч. на 12 септември 2025 г.

В допълнителния прием могат да участват кандидати, които са участвали в класиранията, но не са приети в рамките на броя на приетите студенти в съответствие с утвърдения капацитет на висшето училище, професионалните направления и на специалностите от регулираните професии. Могат да се включат и кандидати, които не са участвали досега в кандидатстудентската кампания на Софийския университет, но отговарят на условията за прием. Кандидатите за определени специалности могат да участват с кандидат-студентски изпити, положени в други висши училища.

Класирането ще бъде обявено на 16 септември 2025 г. Записването на новоприетите студенти ще бъде на 17, 18 и 19 септември 2025 г.

Процедурата по регистриране за класиране и подаване на документи за класиране е електронизирана и се извършва единствено онлайн на адрес: <https://online.uni-sofia.bg> с линк от главната страница на Университета – <http://www.uni-sofia.bg>.

Достъпът до електронния портал изисква задължителна начална регистрация чрез валидни лични данни и валиден адрес на електронната поща. **АЗБ**

Снимка Русенски университет

Повече от 40 деца участват през август в лятната академия по роботика за деца на Русенския университет. Безплатните занимания включват теоретични презентации и практически упражнения с микроконтролерите micro:bit и роботите micro:tsqueep, които въвеждат децата в света на алгоритмите, блоково базираното програмиране и образователната роботика. Занятията са съобразени с училищното съдържание и са водени от преподаватели в катедра „Телекомуникации“

Студентски срещи край морето

Националните летни игри събират в Китен рекорден брой участници

Поредното, 23-то издание на Националните студентски летни игри „Летен университет“ 2025 започна на 24 август и ще продължи до 31 август в Китен, съобщават организаторите от Националното представителство на студентските съвети (НПСС). Тази година събитието е белязано с рекорден брой участници – над 650 студенти и докторанти от над 33 висши училища в България. Младежите ще премерят сили и ще се обединят в духа на спорта, знанието и приятелството.

„Националните студентски игри създават общност и утвърждават студентския и академичен спортен дух“, каза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев по време на откриването, на което присъства и съветникът му Кристиан Маджуров.

По традиция по време на официалната церемония е запален огънят на Националните студентски летни игри „Летен университет“ 2025 – символ на спортния дух и обединението. В церемонията се включват министър Красимир Вълчев, председателят на НПСС Ангел Стойков, студентът Ивайло Крътев, д-р Даниел Парушев – председател на НПСС в мандат 2020 – 2024 година и президент на Алумен клуб НПСС.

От името на състезателите клетва произнесе Златан Врачалийски, а от името на съдиите – Сергей Сергиев, с което бе дадено и официалното начало

Снимка НПСС

Министър Красимир Вълчев и председателят на Националното представителство на студентските съвети Ангел Стойков запалват огъня на Националните студентски летни игри

на игрите.

Приветствия към участниците отправят кметът на община Приморско Иван Гайков, кметът Китен Николай Марков, директорът на Националния студентски дом д-р Никола Танаков, както и представители на академичната общност – проф. д-р Сава Димитров, ректор на НМА, Проф. Панчо Владигеров, и проф. Красимир Петков, ректор на Националната спортна академия „Васил Левски“. Събитието е уважено и от доц. д-р Николай Стайков от Българската федерация по тенис и доц. д-р Драгомир Стефанов, зам.-кмет на район „Студентски“.

Силата на това събитие не е само в спортните надпревари, а и в създаването на общност между студентите, в обмяната на опит и вдъхновението, което ще остане за цял живот.

Тазгодишното издание на „Летен университет“ е подкрепено от Министерството на образованието и науката, Министерството на младежта и спорта, „Студентски столове и обществения“ ЕАД, общините Бургас и Приморско, кметство Китен, Българския футболен съюз, Националната спортна академия „Васил Левски“ и представители на бизнеса. **АЗБ**

Варненският свободен университет събира експерти в комуникацията

Варненският свободен университет „Черноризец Храбър“ и Съюзът на българските журналисти организират на 2 и 3 септември 2025 г. майсторски клас „Изкуството на комуникацията“.

Форумът ще се проведе в Международния дом на журналистите край Варна. А за основната лекция „Медии и изкуствен интелект: идеалният помощник; отрицателни ефекти; три основни битки“ от САЩ пристига известният медиен експерт д-р Артур Кордон, съобщават организаторите. По време на форума проф. д-р

Маргарита Пешева и проф. д.н. Милко Петров ще представят своята четиритомна история на българската телевизионна журналистика „От началото до днес“. В програмата на майсторския клас с лекцията „Изкуственият интелект: брандинг; връзки с обществеността; дигитална реклама“ с новости по темата ще се включи проф. д-р Стефан Серезлиев.

В програмата е и представяне на възпитаничката на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ Магдалена Тодорова, носителка на две първи награди „Златна роза“

от Министерството на туризма и на специална награда за върхови постижения в киното на Международния фестивал на изкуствата „Музите“ в Созопол 2025 г.

Ще бъдат представени и магистърските програми на Варненския свободен университет „Управление на културния туризъм“ и „Реклама и връзки с обществеността в управлението на бизнеса“.

В рамките на форума са включени поетична среща с Мария Радкова и Ивайло Диманов и други събития. **АЗБ**

Не плашете децата със зъболекари

Към това призовава Стефан Сотиров, спечелил наградата на публиката в конкурса „Лаборатория за слава“

Стефан Сотиров е на 23 години. Изненадващо и за самия себе си тази година той не само се явява на конкурса „Лаборатория за слава“ (FameLab), подтикнат от свои познати, но печели и наградата на публиката. Освен това става и подгласник на победителката Десислава Мусинска. С гордост подчертава, че е роден в Града под тепетата, който за него е най-красивият град в България. В момента е студент V курс по дентална медицина.

Зина СОКОЛОВА

Наистина колеги ми казаха за самия конкурс „Лаборатория за слава“ и настояваха да опитам да представя себе си и нещата, с които се занимавам извън учебния материал в университета – казва Стефан Сотиров. – Отидох просто на шега и представих нещо, което на мен ми беше интересно. Мислех си, че на никого няма да направи чак такова впечатление. Но ми гласуваха второ място на подборния кръг в Пловдив и бях резерва.“

Въпреки че е резерва, Стефан получава голямата възможност да участва в работилницата на Далас Кембъл във Варна. Това е двудневният майсторски клас за финалистите, който тази година се води от известния британски ТВ и подкаст водещ, актьор и комуникатор на науката и едно от най-известните лица на предавания по BBC, National Geographic, Discovery Channel и други световни медии.

Стефан Сотиров определя това като една от най-големите награди, които е получавал, защото там се научава преди всичко да се отпуска, когато говори пред хора. Признава, че преди това му е било доста трудно. По време на заниманията получава много полезни насоки как да представя специфична информация, като денталната медицина, пред широк кръг от хора.

На финала на „Лаборатория за слава“ отначало е силно притеснен. Дори след като излиза на сцената и вижда хората в публиката, сякаш изключва и започва да говори на прима виста. Но пък се получава още по-хубаво, по-забавно и по-научно за хората.

За темата, която избира за финала, се вдъхновява от свой пациент, който идва при него в университета. Мъжът е бивш затворник с много лоша орална хигиена. След тази среща Стефан Сотиров се заинтригува и решава да провери дали всички затворници не си мият зъбите. Прочита няколко изследвания за различни места за лишаване от свобода по света и се оказва, че наистина има закономерност между това, че хората са в затвора и не си мият зъбите.

„Представих темата като новина – казва Стефан Сотиров. – Цитирах статистически данни, че много хора в затвора имат повече нелекувани и болни зъби, отколкото татуировки. И въпреки че знаем колко често излежаващите присъди се татуират, проблемът не е в това. Затворниците много повече страдат от това, че не си мият зъбите, отколкото от това, че често се сбиват помежду си.

Травмите от тези сбивания са по-маловажни в сравнение с усложненията, които си докарват от лошата орална хигиена.“

Преди изявата си в „Лаборатория за слава“ студентът е участвал и на научни конференции с постерни представяния и презентации за различни новости и редки заболявания, които не се изучават в университета. Убеден е, че е хубаво хората да научават нови неща, които не са толкова често срещани. Затова на първия кръг, в който участва, говори за невуса на Ота – много рядко заболяване, открито през 1960 г. Засега обаче липсва статистика за броя заболяли, защото е рядко срещано. Това е малформация на пигментните клетки, които вместо да произвеждат нормален цвят на кожата, я оцветяват в сиви до черни оттенъци около очите, бузите и челото.

„Поради това, че е на лицето, придобитото пигментно изменение става причина за потискане на самочувствието. Но ние трябва да приемаме хората такива, каквито са, независимо от техните особености – категоричен е Стефан Сотиров. – Искah да подчертая с този пример, че въпреки че не се лекува, това заболяване

не е толкова опасно. Другото, на което исках да обърна внимание, е, че ако имаме някакъв дефект, това не ни прави по-незначими. В случая става дума за козметичен дефект, който в много редки случаи може да доведе до някакви по-сериозни проблеми.“

А добра ли е хигиената на устата на хората извън затворите?

Стефан Сотиров и неговите колеги се стараят тя да е все по-добра. Младият зъболекар твърдо вярва, че основната цел на денталната медицина в XXI век е профилактиката, а не толкова лечението. Затова се опитват да обяснят на хората, че е по-важно да си мият зъбите и да предотвратят тези заболявания, отколкото да ходят на зъболекар, когато вече проблемите са факт. Хубаво е всеки да си прави профилактични прегледи два пъти годишно, за да се избегнат по-нататъшни усложнения.

„Личната хигиена е избор на всеки – казва Стефан Сотиров. – Ако ти самият не си сигурен, че искаш да имаш добра хигиена, който и да ти говори, е малко трудно да се постигне ефект. Трябва да се има предвид, че процентът на хора с болни зъби е по-голям от процента на хората

с други заболявания по принцип. Петдесет процента от населението на света имат пародонтални проблеми с венците.“ България не прави изключение – младият дентален лекар цитира по памет статистика, че 90 процента от хората имат поне един кариес или една пломба. И това се дължи на нередовното миене на зъби, липсата на профилактика и... страха от посещението при зъболекар.

Денталната медицина доскоро беше почти извън дейността на Здравната каса и за нея се отпускаха малко пари. Може ли това да е причината за високия процент хора с болни зъби?

„По принцип Касата наистина отпуска малко пари за дентално лечение, но в последно време се стараят да се разшири този здравен пакет на услуги. Наблюдава се стремеж денталните услуги да станат по-достъпни за хората“, казва студентът.

А колко е разпространен феноменът на страха от зъболекаря? Според Стефан това наистина е сериозен проблем на доста хора. По думите му у нас още от ранна възраст у децата се изгражда някакъв негативен образ на зъболекаря – ако не си измиеш зъбите, ще ходиш при него. Все едно е някакъв Торбалан или Баба Яга. А той трябва да е представен като добрия човек, който ще помогне, ако има някакъв проблем. Защото целта на зъболекарите е да лекуват. „Така че – не плашете децата със зъболекари“, призовава Стефан Сотиров.

Сучастие то си в „Лаборатория за слава“ бъдещият дентален специалист се надява да даде тласък на всички свои колеги да обясняват на пациентите си на разбираем език какво лечение и какви процедури се провеждат. Така те ще се почувстват по-спокойни.

„Това е моята мисия, защото целта ми е да мога да помогна на възможно най-много хора да имат добра зъбна хигиена, да ги излекуваме и най-вече да не ги е страх от зъболекаря. А за в бъдеще смятам да специализирам или хирургия, или детска дентална медицина – темите, които най-много ме вълнуват“, казва в заключение Стефан Сотиров.

Снимка: Личен архив

Стефан Сотиров успява да разсмее зрителите и заслужено печели наградата на публиката

„АЗ-БУКИ“ НАСЪРЧАВА МЛАДИТЕ УЧЕНИ С КОНКУРС ЗА НАУЧНА СТАТИЯ

Редакционната колегия на списание „Обучение по природни науки и върхови технологии“ на НИОН „Аз-буки“

обявява за втора поредна година конкурс за научна статия на тема „Природни науки и иновации в образованието“, посветен на 140 години от рождението на проф. Димитър Баларев. Крайният срок за участие е 30.09.2025 г. (включително).

УСЛОВИЯ НА КОНКУРСА

В конкурса могат да участват действащи учители от цялата страна, докторанти, постдокторанти и млади учени от български висши училища и/или научни организации с научни статии в областта на образованието по природни науки и свързаните с

него области за всички образователни нива – от ранното обучение по природни науки, средното и професионалното образование до висшето образование и обучението през

целия живот.

Изпратените ръкописи трябва да бъдат структурирани съгласно указанията, публикувани на сайта на Издателството.

Желаещите да участват в конкурса, е необходимо да изпратят своите ръкописи в електронен вариант с прикачен файл (.docx), придружени с научна автобиография, в срок не по-късно от 30.09.2025 г. на имейла на списанието: science@azbuki.bg

Статията не трябва да е публикувана преди това или да е участвала в други конкурси. При откриване на плагиатство кандидатурата отпада от конкурса.

Ръкописите ще бъдат прегледани и оценени от експерти в съответната научна област.

Трите най-добри статии ще получат награди:

- Първа награда – 1000 лв.
- Втора награда – 500 лв.
- Трета награда – едногодишен абонамент за списание „Обучение по природни науки и върхови технологии“.

Всички отличени статии и тези, получили положителна рецензия, ще бъдат публикувани в списанието. Победителите ще бъдат обявени на специална церемония.

Съюзът на физиците в България и фондация „Еврика“ организират национален конкурс за есе „Проф. Никола Балабанов“ за ученици и студенти на тема „Физик, от когото се възхищавам“. В Конкурса се включиха 98 ученици от 24 основни и средни училища, както и студенти от три висши училища, които в три възрастови групи представиха своите виждания по темата на Конкурса. Есетата са оценени от жури и са представени на Младежката научна сесия в рамките на 53. национална конференция по въпросите на обучението по физика на тема „Изучаване на квантова физика за устойчиво бъдеще: от учебната зала до индустрията“.

Медиен партньор на форума е Национално издателство „Аз-буки“.

По традиция вестник „Аз-буки“ публикува отличените творби.

Ядрената дама на България*

Кирилка Анастасова – X клас, II място
ПГИТ „Проф. д-р Асен Златаров“ – Петрич
Научен ръководител – Фатиме Изирова

В историята на науката има вдъхновяващи личности, които оставят трайна следа не само със своите открития, но и с примера, който дават на бъдещите поколения. Сред тях е проф. д-р Елисавета Карамихайлова – първата жена ядрен физик в България, първата жена хабилитирано лице в Софийския университет и един от пионерите на ядрената физика у нас. Елисавета Карамихайлова вдъхновява не само своите студенти, колеги и изявени физици в Европа, с които е работила.

Проф. д-р Карамихайлова е първият ядрен физик у нас, но освен това е човек с разностранни интереси, богата душевност и безусловна отдаденост към науката. Съвременниците я определят като истинска дама, но не в светския смисъл на тази дума – аристократ по дух, човек с соляма обща култура, незлоблива, чудачка, която се надсмива над недостатъците си.

Елисавета е родена през 1897 г. във Виена, една имперска столица, която е културното сърце на Европа. Много факти от житията на Карамихайлова показват, че тя е имала предначертан път – да бъде сред научния елит на Европа и вероятно, ако бе останала в Кеймбридж или Виена, сега цял свят да се гордее с българка, Нобелов лауреат по физика. Тази борбена жена обаче избира да се върне и да работи в родината си. Въпреки финансовите трудности, тя отказва да приеме чуждо гражданство и остава вярна на българската наука. След завръщането си в България през 1939 г. Карамихайлова среща редица препятствия. Въпреки че е първата жена, хабилитиран преподавател в Софийския университет, тя трябва да се бори срещу предрасъдките и ограниченията, наложени върху

жените в академичните среди.

Любовта на Карамихайлова към науката и младите хора, у които вижда запалената искра, я кара да превърне своя кабинет в Университета в истинска лаборатория. Тя дава възможност на студентите да ползват модерно оборудване, и ги обучава със съвременни научни методи. Организира седмични срещи на чаша чай вкущи по подобие на чаенитебирки, организирани в Института по радиови изследвания във Виена, и така налага нова колективна култура. Студенти и докторанти общуват неформално със своите преподаватели и така създават сплотена академична общност, която вписва България на картата на модерната европейска и световна наука.

Струва ми се, че в края на това вълнуващо за мен разсъждение за ценността на човека работливост и всеотдайност в безпределността на науката мога да използвам едно силно изказване – това на Янез Поточник (еврокомисар по науката и изследванията, 2004 – 2010): „България има една жена, на която трябва да благодарим за влизането си в ексклузивния клуб на експерименталната ядрена физика. Елисавета Карамихайлова беше член на ядрото на групата от пионерската генерация на жените ядрени физици, която включва Мария Кюри и Лизе Майтнер“. Питам се защо всички познават Мария Кюри, а не са чували за Елисавета Карамихайлова. Кога българското изкуство ще попълни тази празнота. Икога филм за Карамихайлова ще съперничи в бокс-офиса на филма за Гунди. И неговото заглавие може да е кратко – „Просто Елисавета“ (Ръкописна зад кадър на фона на Girton College). И съвсем дребно подзаглавие – „Ядрената дама на България“.

*Заглавията са на редакцията. Есетата се публикуват със съкращения

Стивън Хокинг – неизчерпаемият дух*

Ивайла Гаджакова – IX клас, II място
ППИМГ „Васил Левски“ – Смолян
Научен ръководител – Милка Хаджиева

Стивън Хокинг е една от най-влиятелните фигури на съвременната наука. Той е английски физик – теоретик, космолог и астрофизик. Неговото житие и творчество вдъхновяват милиони хора по целия свят. Неговият живот е пример за упоритост, иновации и неизчерпаем дух. Дори въпреки тежката болест, която го е парализирала, той не само че не се е предал, но е постигнал невероятни научни успехи, които променят разбирането ни за Вселената.

Една от най-вдъхновяващите черти на Стивън Хокинг е начинът, по който той успява да преодолее невероятни физически ограничения и да продължи да създава фундаментални теории, които променят разбирането ни за физиката. На 21-годишна възраст

той бил диагностициран със заболяването амиотрофична латерална склероза, което го оставило в почти пълна парализа. Въпреки тези страшни перспективи той не само не се отказал от научната си кариера, но и се утвърдил като лидер в научния свят. Той ми дава пример за това колко са важни упоритостта и решителността.

За Стивън Хокинг науката не е само работа, а начин на живот. Затова той пише заедно с дъщеря си три детски романа, чрез които младите читатели надникват в тайните на физиката, времето и Вселената. Целта е не просто да се търсят научни открития, а да се запали искрата на познанието у всеки млад човек. Това ме вдъхновява да не спирам да се уча, да разширявам

хоризонтите си и да не се задоволявам с повърхностни отговори, а да търся дълбочина и разяснения. Вярвам, че научната любопитност и стремежът към нови открития са ценни не само в професионален, но и в личен план, защото дори у младите хора дават възможност те да разширяват мирогледа си и да се развиват като личности.

Хокинг не се страхува да оспори установените научни теории и да мисли извън рамките на традиционните идеи. Неговата теория за „черните дупки“ и връзката им с излъчването на енергия, известно като „Хокингово излъчване“, променя представите на физиците за тях и предоставя нови перспективи за разбиране на Вселената. Въпреки че тези теории са били подложени на сериозни критики, Хокинг е продължил да вярва в тях и да се бори за тяхното

признание.

Английският физик е вдъхновяващ не само със своите научни постижения, но и със своето отношение към живота. Той е показал на света, че не бива да се определяме от физическите си ограничения, а от нашите амбиции, мечти и вяра в собствените си способности. Въпреки болестта си той е създал успешен академичен живот, написал е бестселъри като „Кратка история на времето“, участва в телевизионни шоу програми, дори играе в „Стар трек“ самия себе си, което го прави световно известен.

Стивън Хокинг е известен със своя уникален хумор и способността си да се самоиронизира. Това е много важен аспект от неговата личност, защото показва, че въпреки сериозността на неговата работа и състоянието му той не е изгубил чувството си за хумор и човечност.

„Планински колоездач“ от Велизар Синапов, IX клас, ППИМГ „Васил Левски“ – Смолян, първо място от Националния фотоконкурс за ученици и студенти на тема „Невидимите сили на физиката“, провел се в рамките на 53. национална конференция по физика

Ричард Файнман превръща физиката в изкуство*

Илке Хасан – X клас, II място
Езикова гимназия „Христо Ботев“ – Кърджали
Научен ръководител – Анна Димитрова

Когато чуем думата „физик“, често си представяме Алберт Айнщайн, Исак Нютон или Стивън Хокинг. Велики имена, безспорно, но има и други, които са оставили отпечатък в света на науката. Един от тях е Ричард Файнман – човек, който не просто разбира физиката, но я превръща в изкуство, достъпно за всички.

Ричард Файнман е гениален американски физик, който работи по квантовата електродинамика – една от най-сложните и абстрактни области на физиката. Освен че е носител на Нобелова награда, той е известен със своя неповтарим дух, разителен хумор и уникален начин на обяснение на сложните концепции. Това, което ме впечатли най-много, докато четях книгата му „Сигурно се шегувате, г-н Файнман!“, е, че той не се възприема твърде сериозно – за разлика от повечето учени. Вместо това той се забавлява с физиката и винаги търси начин да я направи по-разбираема за другите.

„Науката е като изкуство: тя е поезията на реалността“, казва Файнман. И точно това ме вдъхнови

да го избира за своето есе. В свят, където много учени се стремят към академична строгост, той избира да говори с обикновени хора, да свири на бонгата (да, наистина!) и да разказва шеги, докато обяснява квантови частици. За него физиката не е просто сложни формули и изчисления – тя е начин да разбираш света и да намиращи красотата в него.

Една от най-интересните истории за Файнман е свързана с работата му по проекта „Манхатън“ – разработването на първата атомна бомба. Въпреки че това е тъмна глава в човешката история, Файнман успява да остави своята хуманна следа. Той е разказвал как дори докато работи по тази разрушителна технология, не е преставал да мисли за последиците и за това как тя може да се използва за мирни цели.

Това, което ме вдъхновява най-много у него, е неговото безкрайно любопитство. Той вярва, че не е нужно да си гений, за да разбираш физиката – трябва просто да задаваш правилните въпроси. Веднъж, докато обяснявал на студентите

си как светлината се пречупва, той казал: „Ако искате да разберете защо, трябва да се запитате: „А защо светлината изобщо съществува?“. За него истинският учен е този, който никога не спира да пита „защо“.

Смятам, че Файнман би бил чудесен пример за младите хора. В днешно време често гледаме на учените като на „свръхчовеци“, но той ни напомня, че науката е нещо, което всеки може да обича и разбира.

В заключение бих искала да споделя един от любимите ми цитати на Ричард Файнман: „Няма нищо по-прекрасно от това да откриеш нещо, което никой не е открил преди. Това е като да държиш тайната на Вселената в ръцете си“. Тази мисъл ми напомня, че светът не е скучно място, пълно със задачи и проблеми – той е като огромна, неизследвана карта, която чака да бъде разгадана.

Файнман не е просто физик – той е доказателство, че можем да докоснем звездите, ако просто не се страхуваме да ги погледнем. И кой знае? Може би един ден ще открием свои собствени тайни на Вселената – и това приключение ще започне с простото „Защо?“.

С деца на тепе

Разнообразни работилници и пъстра културна програма очакват малки и големи на фестивала на хълма Бунарджика в Пловдив

Стела МАРИНОВА

Работилници за направата на хвърчила, за сглобяване на пъзел с картината на Иван Мърквичка „Пазар в Пловдив“, за изрисуване на шевица с килими, възможност за среща с представители на образователни школи и спортни клубове и пъстра културна програма, включваща постановка от Държавния куклен театър – Пловдив, и изпълнения на песни и танци. Това са само част от забавленията, които са включени в програмата на петото издание на детския градски фестивал „С деца на тепе“, който ще се проведе на 13 септември (събота) от 10 до 16,30 часа на хълма Бунарджика в Пловдив.

Първото издание на Фестивала е през 2018 г. „Идеята беше да създадем събитие, което да е изцяло посветено на децата. Пловдив е културен град и бивша Европейска столица на културата и има немало фестивали, но ни се искаше да има събитие, което да е посветено на детската аудитория. Желанието ни бе да направим весел и приятен фестивал с разнородни дейности, да има и спорт, да има образование, да има култура и децата да се забавляват“, споделя Маргарита Стоичкова, организатор на „С деца на тепе“.

Тя е водена от желанието заедно със съмишленици

да събере на едно място организации, които предоставят образователни услуги и дейности за деца.

Така родителите от първо лице да могат да се запознаят с организациите, да видят взаимодействието на децата си с техните екипи и в бъдеще да си изберат различни образователни школи.

Впоследствие насоката на фестивала се разширява към включване на спорт и екология. От миналата година добавят и още една категория – „Вкусно тепе“, за да могат децата и техните родители да се насладят и на вкусна храна.

За жителите и гостите на Пловдив отново е подготвена пъстра програма. Например представители на Регионалния етнографски музей в Града под тепетата ще се включат с интересна работилница. В нея децата ще могат да оцветяват модели на котленски килими, да работят с конструктор и с него да изрисуват шевица, да сглобяват пъзел с емблематичната за музея картина на Иван Мърквичка „Пазар в Пловдив“.

Участие ще вземе и детският отдел на Народната библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив. „Щастлива съм, че и година следваща ще участвам тази година. Малките читатели трябва да имат достъп до библиотеката, да разберат, че е хубаво да я посещаваш“, споделя Стоичкова. От библиотеката ще направят кърт за четене, изложба на най-четените книжки от децата, както и занаятчийска работилничка, с която малчуганите да бъдат приобщени към читателския свят.

Интерес за посетителите на „С деца на тепе“ ще представлява и работилницата на KITE BG –

единственият български производител на хвърчила. В нея децата с помощ от родител ще майсторят собствени хвърчила, които след това заедно да вдигнат в небето. Северин Акерски ще разкаже за производствения процес в изработването на хвърчила.

Държавен куклен театър – Пловдив, също ще участва с детски спектакъл в рамките на 40 минути. Всяка година в събитието се включват и представители на МВР, Пожарната и Специалните части. Заедно с кучета те показват как се претърсват куфари за наркотици, как се откриват опасни вещества. Децата могат да се качват в пожарните и в полицейските коли, имат възможност да облекат екипировка на огнеборците и да разберат от личен опит, че не е лесно да се бори с противопожарния маркуч.

„За малките деца този опит е невероятен. Безценно е да дадеш възможност на малко дете да се запознае с тези хора и да ги припознае като ролеви модели“, смята организаторката.

Интересни дейности са предвидени и за най-малките и техните родители. Музикалната работилничка на Дади е подходяща и за

проходили хлапета. Те ще докоснат за първи път музикален инструмент, ще опитат да възпроизведат звуци от него, ще пеят и танцуват. Ще могат да участват и в заниманията по рисуване в школата „Жирафче“.

Освен да се забавляват в различните работилници,

децата и техните родители ще могат да се запознаят с школите в Града под тепетата

и с техните програми, да се срещнат с преподавателите и с хората, които работят там. Ще има школи по английски, школа по ментална аритметика, спортен клуб „Син Дао“.

Миналата година за първи път събитието се провежда и под патронажа на български спортист. „Искахме фестивалът да има за патрон млад човек, чийто пример бихме желали децата да следват. Искаме да дадем положителен пример на младите“, обяснява Стоичкова.

Тази година за патрон на „С деца на тепе“ е избрана Борислава Иванова, която през последните години ни кара да се гордеем с постиже-

нията ѝ в сферата на аеробиката. На сцената на фестивала младата спортна надежда ще вдъхнови своите малки последователи с организиран Отворен клас по спортна аеробика за деца от публиката.

Най-добрият ни български сноубордист Радослав Янков е патрон на предходното издание на фестивала. Той остава през целия ден и се включва с работилница за баланс, която предизвиква голям интерес сред посетителите. И въпреки дългата опашка няма нито едно върнато хлапе.

„Радослав Янков обърна внимание на всяко от тях и им показа как да пазят баланс на сноуборда, как да се задържат на него. Всяко дете получи възможност да се снима с него, да си поговорят“, разказва с усмивка организаторката.

На фестивала ще има и сцена с празнична програма. На нея своя талант ще могат да покажат различни училища и школи. С изпълнение на народен танц ще се включат ученици от СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Пловдив, а на народни песни – хор „Детска китка“ при ЦПРЛ – ОДК, Пловдив. Децата от Британското училище в Пловдив ще отправят поздрав с песен на англий-

ски език. На сцената ще се качат и представители на детската школа към танцова формация „Елика“.

Фестивалът се провежда с подкрепата на район „Централен“ в Община Пловдив, фондация „Пловдив 2019“ и партньори от бизнеса. Организаторите си партнират и с различни доброволчески организации, сред които фондация „За доброто“, фондация „За нашите деца“, сдружение „Паралелен свят“.

„Идеята е децата да могат да се запознаят с работата на такъв тип фондации,

да видят какво е доброволчеството и защо трябва да помагаме.

В същото време да дадем трибуна на тези организации да привлечат повече съмишленици. За съжаление, доброволчеството в България не е толкова широко разпространено и е хубаво да му се даде публичност, особено на фестивал като нашия“, подчертава Стоичкова.

От миналата година инициативата има и екологична насоченост. Желанието на организаторите е да повишат екокултурата на децата. След миналогодишното издание на „С деца на тепе“ те правят допълнително проучване за любопитни екологични проекти в световен мащаб. Така попадат на проекта „Кошче за гласуване“, който е реализиран в Единбург и Лондон.

„Представте си кутия с написан върху нея въпрос и под него има два отвора, над които стоят два възможни отговора. Например на въпроса „Кой е най-добрият футболист в света?“ са посочени като опции за отговор Роналдо и Меси. Всеки може да гласува, като изхвърли фаса от цигарата си в отвора под отвора, който е избрал. Ще поставим такива съоръжения на няколко места по алеята на Бунарджика“, казва Стоичкова. Тя отбелязва, че европейският опит показва, че подобна инициатива намалява до 70% замърсяването с тютюневи отпадъци в парковете.

Организаторите ще се опитат да пренесат практиката в Пловдив. Направили са и интересен дизайн на урните за гласуване. Те ще бъдат под формата на панди. „Ще насърчаваме родителите да ги използват, и така още от малки децата да виждат, че трябва да се изхвърлят отпадъците по правилния начин“, подчертава Стоичкова.

Тя е благодарна и за подкрепата на инициативата от кмета на район „Централен“ Георги Стаменов. Той е дал уверение от страна на местната управа, че ОП „Чистота“ ще поддържа кутиите.

„Желанието ни е да направим весел и приятен фестивал с разнородни дейности – спортни, образователни, културни, екологични, и децата да се забавляват. Всяка година се опитваме да вдигаме летвата и да оставим нещо след себе си. Трябва да има последователност и у децата на Пловдив да се гради самосъзнанието, че парковете трябва да се поддържат, да се изхвърлят боклуките в кофите за боклук, че не трябва да има фасове по земята, и малко по малко да вървим към изграждането на гражданско общество“, казва за финал Стоичкова.

Снимки Архив на Фестивала 2022 – 2024 г.

Програмата на инициативата е изпълнена с интересни дейности, включително и за най-малките гости

Петото издание на фестивала „С деца на тепе“ ще се проведе на 13 септември (събота) от 10 до 16,30 часа на хълма Бунарджика в Пловдив

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGFS

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg

д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg

Стефа Маринова

s.marinova@azbuki.bg

Боряна Трайчева

b.traycheva@azbuki.bg

Павла Котова

p.kotova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

Реклама и

разпространение:

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

КОРЕСПОНДЕНТИ В СТРАНАТА:

Белене – Ралица Господинова

088 7418349

Варна – Розалина Димитрова

088 339920

Велико Търново – Здравка Маслянова

088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinstar@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Диляна Кочева

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава

научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

„Тийн Бум Фест“ превърна Бургас в столица на младежта

Близо 17 000 посетители отчете специалната преброителна система

Донка ТЪНКОШИЕВА

Най-машабният младежки фестивал в България – „Тийн Бум Фест“, събра на Морската гара в Бургас 16 867 посетители. Двудневното събитие постави нов рекорд, отчетен от преброителна система на входа, с което Бургас с право може да бъде обявен през август за столица на младите. И тази година те имаха избор сред разнообразна програма – музикални изпълнения, срещи, развлекателни и тематични зони, много игри и изненади.

Фестивалът прегърна големи социални каузи. Заедно с фондация „Ани и Явор: Ключът е любовта“, основана в памет на Ани и Явор – двамата млади, чийто живот беше трагично отнет при пресичане на пешеходна пътека в София, постави основния акцент върху кампанията „Шофирай със сърце и разум – защото не си сам на пътя“.

Във фестивалното градче бе представена новаторска 20-метрова „Зона за безопасност на пътя“. Тя бе създадена, за да даде на младите хора реално усещане за опасностите, които дебнат, но и като възможност за тренинг на бърза реакция и адекватно поведение. На място бяха разположени специални симулатори, които показваха какви могат да бъдат последиците от пътнотранспортни произшествия. Посетителите имаха възможност

Техниката на полицаите се превърна в истинска атракция

да видят и усетят реалистично преживяването при удар, което се превърна в силен и въздействащ урок.

Зоната предложи практически уроци, като например как липсата на предпазен колан може да е фатална, а също така как да се реагира в критична ситуация, когато всеки миг е решаващ за живота. Младежи и родители изпитаха ефекта от алкохол с концентрация от 0,8 до 1,5 промила с алкочила – дезориентация, забавени реакции, изкривено зрение и намалена бдителност.

Във втория ден на форума публи-

ката имаше срещи във фен шатрата на фондация „Живот със Синдром на Даун“. Усмивнатите и много позитивни Силви, Краси, Крис и Мика – едно очарователно семейство, споделиха с всеки гост за своята мисия и опит.

По традиция Фестивалът заяви и позицията си срещу агресията във всичките ѝ форми, защото истинските вдъхновители се водят от разума, не от силата.

На Морската гара бяха позиционирани и шатри на партньорските екипи от Общинския съвет по наркотични вещества, БЧК, местната Комисия за борба

с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, местната Комисията за трафик на хора, Международния младежки център, които се радваха на вниманието на младите хора и техните родители.

За четвърта година Фестът си партнира със специализираните звена на ОДМВР – Бургас, „Гранична полиция“ и „Жандармерия“. А младежите и техните родители имаха възможност да се запознаят с техниката, въоръжението и уменията на служителите. На тяхното внимание бяха оборудвани автомобили, бордна лодка, подводен дрон за спецоперации, костюми и др.

И тази година фестивалната сцена се превърна в трамплин на любовта. От нея прозвуча предложение за брак – Николай Димитров изненада публиката, падайки на колене пред любимата си, инфлуенсърката Светлозара Савова. Моментът предизвика бурни аплодисменти и вълна от емоции сред хилядите присъстващи.

Шестото издание на „Тийн Бум Фест“ събра десетки топ инфлуенсери и изпълнители, които се срещнаха със своите фенове на живо – Еляса, Нелина Иванова, Ева, Габриела Димитрова, Дани Крачунов, Пресинка, Тоби и Елия, Крис, Askqte, Мерсън, Ей Бо, Зари, Коби, Пеша Гоши, Сандев и Стефа, Боро Първи, Вирго, Атанас Колев, Емил ТРФ, Торино и Пашата и други популярни лица в социалните мрежи.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Правото на обезщетение при пенсиониране е важна гаранция за служителите, които приключват трудовата си кариера. Един от най-често задаваните въпроси е дали това обезщетение се дължи и в случаите на уволнение. Настоящият текст разяснява какво казва законът в подобни ситуации, кога работникът или служителят има право на шест (в някои случаи и повече) заплати при пенсиониране и при какви условия това обезщетение се изплаща – независимо ли е от основанието за прекратяване на трудовия договор.

Пенсиониране след уволнение: имате ли право на обезщетение?

При прекратяване на трудовото правоотношение, след като работникът или служителят е придобил право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, независимо от основанието за прекратяването, той има право на обезщетение от работодателя в размер на brutното си трудово възнаграждение за срок от 2 месеца, а ако е придобил при същия работодател или в същата група предприятия 10 години трудов стаж през последните 20 години – на обезщетение в размер на brutното си трудово възнаграждение за срок от 6 месеца. Обезщетение по тази алинея може да се изплаща само веднъж.

В закона изрично е посочено, че обезщетението при пенсиониране се дължи на работещия, ако той отговаря на условията, независимо от основанието за прекратяването на трудовото правоотношение.

Тези условия се прилагат и когато при прекратяване на трудовото правоотношение работникът или служителят отговаря на условията за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер по чл. 68а от Кодекса за социално осигуряване.

Обезщетението се изплаща от работодателя само когато към датата на прекратяване на трудовия договор работникът или служителят е придобил право на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

С акт на Министерския съвет, с колективен трудов договор или с трудовия договор

може да се предвижда обезщетение за по-дълъг срок.

Обезщетението не подлежи на данъчно облагане.

В практиката чест въпрос е дали работник следва да получи това обезщетение, ако е работил на две места, съответно от единия и от другия работодател. Тъй като това обезщетение се изплаща само веднъж, в тези случаи работникът ще има право на обезщетение при пенсиониране при прекратяване на основния трудов договор, ако към датата на прекратяване отговаря на условието да е придобил право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Липсва правно основание работодателят по допълнителния трудов договор да изплаща обезщетението при прекратяването му.

В Кодекса на труда няма предвидени ограничения за работници или служители, които са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, да продължат да работят по трудовото си правоотношение.

Работодателят има право да прекратява с предизвестие трудовия договор на работника или служителя при придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Но не е длъжен.

Справка: чл.8, ал.3 от Кодекса на труда; чл. 222 от Кодекса на труда; чл. 228, ал. 2 от Кодекса на труда; чл. 328, ал. 1, т. 10 от Кодекса на труда.

РОМАН ОТ ДЕНИ ДИДРО КРИМИНАЛЕН СЕРИАЛ С МАРИАН ВЪЛЕВ	ЕТАЖ ОТ ДОЛНА КРЕДА (ГЕОЛ.)	ФИГУРА ЗА ПРИЦЕЛ ПРИ СТРЕЛБА	ГЕРОЙ ОТ „ОДИСЕЯ“	МЕДНИ ДУХОВИ МУЗ. ИНСТРУМЕНТИ	ЗАВОИ НА РЕКА	ЕЗДИТНО ЖИВОТНО	БОЙНО ЗАПАЛИТЕЛНО ВЕЩЕСТВО	СПИРАЛОВИДНО НАВИГ. ПРОВОДНИК	ОТГОВОРНОСТ ЗА ПРИЧИНИНА ЩЕТА
ГЕРОИНЯ НА ТОЛСТОЙ ОТ „ВОЙНА И МИР“	ПОДАРЪК	ГЕРОИНЯ НА ВАЗОВ ОТ „ПОД ИГОТО“	ГОЛЯМА СТЪРМНА СКАЛА	ЗАКЛЮЧЕНИЕ В МУЗИКАЛНО ПРОИЗВЕДЕНИЕ	СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ХРИСТО СМИРНЕНСКИ	РУСКИ ПОЕТ (1912-1974)	ПУСТИНЯ В ИНДИЯ И ПАКИСТАН	АМЕРИК. ФИЛМ СЪС С. СТАЛОУН	
ЖАРАВА		ГОЛЯМ ВЪРЗОП, БАЛА		ХЛАДНО ОРЪЖИЕ	ГЕРОЙ ОТ „МАМИНОТО ДЕТЕНЦЕ“	ИТАЛИАНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР	ГЕРОИНЯ НА Е. ЗОЛА ОТ ЕДНОИМ. ПРОИЗВЕДЕНИЕ		
		ПЛАНИНА В БЪЛГАРИЯ		РОМАН ОТ АНТОН СТРАШИМИРОВ		ГРАД В УКРАИНА	СЕДЯНКА		
РАЗКАЗ ОТ Д. ЦОНЧЕВ	ПЕСЕН НА ЛИЛИ ИВАНОВА	ЕСТОНСКИ ПИСАТЕЛ (1911-1983)			ШИРОКО ИЗПОЛЗВАН В МИНАЛОТО ИНСЕКТИЦИД		ФИНЛАНДСКИ ПИСАТЕЛ - „ЦЕЛ“		
			РЕКА В ИТАЛИЯ		РЯЗКА ПРОМЯНА		ВЕРИГИ		
РОМАН ОТ ЕМИЛ ЗОЛА			ЙОГИЙСКА ПОЗА	СЛОВЕНСКИ ЖИВОПИСЕЦ (1862-1905)	СБОРНИК ПРИКАЗКИ ОТ ЛАМАР	ГЕРОЙ НА В. ДРУМЕВ	ГЕРОЙ НА У. САРОЯН ОТ „МИГОВЕ ОТ ЖИВОТА“	ПОСОКА, НАПРАВЛЕНИЕ	ДЪСЧЕНА РИТЛА НА КАРУЦА
ЮЖНОАМЕРИКАНСКИ САВАНИ				СТАРА МАРКА УНГАРСКИ АВТОБУСИ		ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ (1854-1905)	ПЕТНО		
				ОПЕРА ОТ ДЖУЗЕПЕ ВЕРДИ		МУЗИКАЛНА СКОБА			
ВИД ЛЕПИЛО ЗА ПЛОЧКИ				КИЕВСКИ КНЯЗ (НЕИЗВ. -912)		ГЕРОЙ НА АГАТА КРИСТИ			
ЕДИНИЦА ЗА ЕЛ. МОЩНОСТ					ГЕРОЙ ОТ „ГЕРАЦИТЕ“		ЕДИН ОТ АНТИЛСКИТЕ ОСТРОВИ		РУСКИ ДЕТСКИ ПИСАТЕЛ (1908-1976)
		ГЕРОЙ ОТ ИНДИЙСКИЯ ЕПОС		ПОВЕСТ ОТ Р. РОЛАН	МАШИНА ЗА РЕНДОСВАНЕ НА ДЪСКИ		ПОРЪЧИТЕЛСТВО ВЪРХУ ПОЛИЦА		
	ДУМИ, ЕДНАКВИ ПО ЗВУЧЕНИЕ, НО РАЗЛИЧНИ ПО ЗНАЧЕНИЕ	НАРЕЖДАНЕ, УКАЗАНИЕ		ГЕРОЙ НА СТИВЪН КИНГ ОТ „СИЯНИЕ“		НИДЕРЛАНД. ШАХМАТИСТ (1901-1981)	РИСУВАН ОБРАЗ НА СВЕТЕЦ	ЕЧЕНЕ, ЕХТЕНЕ	
ШИРОК ПЪТ	ДЪРЖАВА В СЕВЕРНА АМЕРИКА					ГЕРОИНЯ ОТ „НА ЖИВОТ И СМЪРТ“	ОСНОВЕН ЛИТЕРАТУРЕН РОД	ЕКВАТОРИАЛНО СЪЗВЕЗДИЕ	
			ФАС			ВУЛКАН ВЪВ ФИЛИПИНИТЕ		В ТЕНИСАТОЧКИ ОТ СЕРВИС	
НЕМСКИ ФИЛОСОФ - „КАПИТАЛИЗЪТ“			АМЕРИК. ПИСАТЕЛ - „МЪРТВА ЗОНА“			ГЕРОЙ НА Х. РИВЕРА ОТ „ВЪРТОП“		ФРЕНСКИ РЕЖИСЬОР - „МЕЧКАТА“	
СЪД ЗА МЕСЕЦЕ НА ХЛЯБ В МИНАЛОТО				КОРЕЙСКА МЯРКА ЗА ДЪЛЖИНА	СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ П. ЯВОРОВ			РОМАН ОТ О. БАЛЗАК	ТАЕН ПРАТЕНИК
				УВИВНИ РАСТЕНИЯ	БЪЛГАРСКА ДЖАЗ ПЕВИЦА				
				ПЛОСКОДЪНЕН ПЛАВАТЕЛЕН СЪД		РОМАН ОТ ПЪРЛ БЪК			
				ПРОВЛАК В ТАЙЛАНД		УКРАИНСКИ ПИСАТЕЛ - „НА-ЛИВАЙКО“			
КАМЕННА ОГРАДА	ДРЕВНО ИНДИАНСКО ПЛЕМЕ В Ю. АМЕРИКА			МАРКА ФРЕНСКИ МОТОРНИ МАСЛА			СВЕТОВНА ОРГАНИЗАЦИЯ	ГЕРОЙ НА А. СИЛИТОВ ОТ „СТАРТ В ЖИВОТА“	
	БЪЛГАРСКИ АНИМАТОР			ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ - „БЕЗ ДОМ“		ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ	ПРЕСТИЖНА ФИЛМОВА НАГРАДА		
		ЕДИНИЦА МЯРКА ЗА ТЕЖИНА			ТУМОРОВИДНО ОБРАЗОВАНИЕ НА КОЖАТА	ЕЗЕРО В ЕИРЕ		ГЕРОЙ НА РОСИНИ ОТ ЕДНОИМ. ОПЕРА	
БОЛЕСТ, ЧУМА		СРЕДСТВО ЗА МАСОВО ОСВЕДОМЯВАНЕ					ДЕБЕЛО КОРАБНО ВЪЖЕ	ГРАД В БЪЛГАРИЯ	
ШИРОКОЛИСТНО ДЪРВО, ПЛАТАН			СТИЛНА ЛИТЕРАТУРНА ФИГУРА				ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ		
			МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „КИА“						
				ДРЕВНО ПЛЕМЕ НА БАЛКАНИТЕ					
			ТЕКСТИЛНА МАТЕРИЯ			ДУХОВ МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ			
МИТИЧЕН ЦАР НА ТИВА				МАРКА ПРАХ ЗА ПРАНЕ		СЕЛО В БУРГАСКО			
ИТАЛИАНСКО ТЕСТЕНО ЯСТИЕ С ПЪЛНЕЖ	ПЪРВАТА ПЕЧАТНА КНИГА НА НОВОБЪЛГАРСКИ			ИСПАНСКИ БЛАГОРОДНИК		МЯРКА ОБРАЗЕЦ			ВИД СЛЮДА
				ПЕСЕН НА ШУБЕРТ		ПРЕВЪЗХОДНА СТЕПЕН В ГРАМАТИКАТА			ПЕШЕРА КРАЙ БОВ СТАРА ПЛАНИНА
				НЕВРАЛГИЯ НА СЕДАЛИЩНИЯ НЕРВ				ЗАВЪРШЕН СЛОВЕСЕН ИЗРАЗ	
СИСТЕМА ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ТОНОВЕТЕ В МУЗИКАТА		УНГАРСКИ ПОЕТ (1877-1919)		РУСКИ КИНОРЕЖИСЬОР - „БЯГ“			ВИД ТЮТЮН НА ПРАХ ЗА СМЪРКАНЕ		
	ЧАСТ ОТ РЕЧТА	УНИВЕРСИТЕТСКА ЗАЛА		ГРАД В СОМАЛИЯ	БАЛЕТ ОТ В. ВЛАСОВ И В. ФЕРЕ		РАЗЧЛЕНЕН МОРСКИ БРЯГ		
		ЧЛЕН НА ДИПЛОМАТИЧЕСКА МИСИЯ			СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ВЪЗХВАЛА			ФРЕНСКИ МАТЕМАТИК (1652-1719)	
		ВОДНО ЖИВОТНО					ФРЕНСКИ ЖИВОПИСЕЦ (1771-1835)	ГЕРОЙ ОТ МОМИЧЕТО СИ ОТИВА“	
ДУХОВЕН НАСТАВНИК В ИНДУИЗМА			СТИЛНА ЛИТ. ФИГУРА			ФИЛМ ОТ САЩ С МАЙКЪЛ ДЪГЛАС И ШОН ПЕН			
РУМЪНСКО НАЦИОНАЛНО ЯСТИЕ				ГЕРОЙ НА Р. ХЮЛИК ОТ „ПРИВИДЕНИТЕ ОТ ХРАМА“		НАСЕКОМО, ЖИВЕЕЩО В ТЯЛОТО НА ЖИВОТНО			
ИТАЛИАНСКИ ФИЗИК (1909-1965)			БЪЛГАРСКА РОК ГРУПА				ИНСТРУМЕНТАЛНО МУЗИКАЛНО ПРОИЗВЕДЕНИЕ		

РЕЧНИК: АЖБЕ, АПТ, АРНО, ГРО, ФИМА

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: Наклонение. Кинескоп. Ропот. Гну. "Алф". „Лада“. Бодил. Доклад. Иконом. "На". „Имола“. Пер. Ери. Ника. Ена. Риза. Автор. Банг (Херман). Децима. Рив (Клара). "Вината". Зет. Левга. Ак. Агамемнон. Терца. Варак. Микрон. Ниамей. Моравия (Алберто). "Тарюф". Еро ("Еро от она свят"). Лед. Мал (Луи). Тарар. Арат. Тематика. "Евелин". Кино. Мярка. Немиров (Добри). Риа (Крис). Отвес. Пило. Ответник. Имаго. Итал (Йоан). Ива. Рафаело (Санцио). Кнежа. Мур (Джордж). Лорнет. Арфа. Лин. Ципа. Розмарин. Занаят. Гера. Нанос. Зар. Рур. "Лиаз". Тапа. Бат. Командир. Азимов (Айзък). Табун. Дарвин (Чарлз). Асара. Вешин (Ярослав). Рере. Дойл (Артур Конан). Рин. Ласал (Ерик). Линеал. Права.	Отвесно: Пароними. Аметист. Указател. "Кодак". "Народен". Вир. Наташа. Алпи. "Абагар". Морев. Цар. Бис. Ооли. Атакама. Италия. Куна. "АНТ". Менам. Ватман. Оптрон. Донг. Емилия. Ирра. Ум. Ангола. Змия. Крокан. Градел. Инка. Денк. Такт. Фере (Джанфранко). Наги (Ласло). Сеул. Реторта. Авиатор. Дрен. Апиц (Бруно). Ноаре (Филип). Еме (Анук). Залив. Акад. "ЗИЛ". Нрав. Салам. Ирида. "ИЛ". Памет. Трен. Горана. Нол (Дитер). Енфие. Авеню. "Лепо". Фраза. Кра. Гриф. Ими. Каин. Залп. Осло. Враца. Анилин. Нотис. Канети (Елиас). Амер. Ротел. "Самара". Тодорова (Камелия). Ерато. Ажио. Порив. Памир. Койот. Вилан. Хавана.
--------------------------	---	---

АБОНАМЕНТ 2025

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отпразнува 22-годишнината си
22 успешни проекта в 11 области

Аз-буки
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТИЗМ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
www.azbuki.bg

Над 3100 зрелостници на допълнителна матура
Над 3100 зрелостници са участвали в допълнителната матура по предметите: български език и литература, математика и информатика, педагогика, професионално образование, стратегия на образователната и научната политика, философия, обучение по природни науки и върхови технологии, чуждоезиково обучение, вестник „Аз-буки“.

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри нормативите за издръжка на един студент в общи 48 професионални магистратури.

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв. / 23,01€	40 лв. / 20,45€
История	45 лв. / 23,01€	40 лв. / 20,45€
Математика и информатика	45 лв. / 23,01€	40 лв. / 20,45€
Педагогика	99 лв. / 50,62€	89 лв. / 45,50€
Професионално образование	60 лв. / 30,68€	54 лв. / 27,61€
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв. / 32,21€	57 лв. / 29,14€
Философия	36 лв. / 18,41€	32 лв. / 16,36€
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв. / 32,21€	57 лв. / 29,14€
Чуждоезиково обучение	45 лв. / 23,01€	40 лв. / 20,45€
Вестник „Аз-буки“	99 лв. / 50,62€	89 лв. / 45,50€

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

В моето училище
НАЦИОНАЛЕН ФОТО КОНКУРС
АЗ-БУКИ
е най-хубаво

Снимката участва в IX издание на Фотоконкурса.
Автор: **Янис Белчев**, ОБУ „Неофит Рилски“ – с. Дерманци

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за X издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

• Първа възрастова група (I – VII клас)

• Втора възрастова група (VIII – XII клас)

Категориите във втора възрастова група са три:

• „Улови мига в училище“ (репортажна снимка, която показва емоция, действие или важен момент от училищния живот).

• „Героите на моето училище“ (портретна фотография – снимки на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище).

• „Снимка с история“ (към снимката да бъде приложена кратка писмена обосновка – в няколко изречения участникът разказва историята, която стои зад кадъра).

Авторски творби се приемат до 10 ноември 2025 г. на адрес konkurs@azbuki.bg.

Не забравяйте да уточните в коя възрастова група кандидатствате (ако е във втора възрастова група, посочете и категория).

Подробните правила за участие са публикувани на www.azbuki.bg.

Победителите ще бъдат обявени през декември 2025 г.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2026 г.

Ученическите творби ще бъдат публикувани в изданията на „Аз-буки“.

Учени с решение за тежките травми на гръбнака

За първи път изследователски екип от Университета на Минесота демонстрира новаторски процес, който комбинира 3D печат, биология на стволови клетки и лабораторно отглеждани тъкани за възстановяване на гръбначния мозък след травми.

Според Националния статистически център повече от 300 000 души в САЩ страдат от травми на гръбначния мозък, но няма начин за пълното им възстановяване след увреждания и парализата. Основният проблем е, че нервните клетки умират и нервните влакна в мястото на травмата не могат да се възстановят. Ново изследване предлага решение на проблема.

Методът включва създаването на уникална 3D отпечатана рамка за лабораторно отглеждани органи, наречена

органогно скеле, с микроскопични канали. Те се запълват със специфични спиналнотеврални прогениторни клетки, получени от стволови клетки на възрастни хора, които имат способността да се делят и диференцират в специфични видове зрели клетки.

„Използваме 3D отпечатаните канали на скелета, за да насочим растежа на стволовите клетки. Това гарантира, че новите нервни влакна растат по желания начин. Този метод създава релейна система и

когато тя се постави в гръбначния мозък, заобикаля увредената област“, каза Губеум Хан, бивш постдокторант в Университета на Минесота и първи автор на изследването. В своето проучване изследователите трансплантира-

ли тези скелета в плъхове с прерязани гръбначни мозъци. Клетките успешно се диференцирали в неврони и разширили нервните си влакна в двете посоки – към главата и към опашката – за да образуват нови връзки със съществуващите нервни вериги.

Новите нервни клетки се интегрирали безпроблемно в тъканта на гръбначния мозък на гостоприемника с течение на времето, което довело до значително функционално възстановяване при плъховете.

„Регенеративната медицина открива нова ера в изследванията на травмите на гръбначния мозък – казва Ан Пар, професор по неврохирургия в Университета на Минесота. – Екипът на лабораторията ще изследва бъдещия потенциал на нашите „минигръбначни мозъци“ за клинична трансляция.“

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

ИСТОРИЯ

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ЧУЖДОЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

34 28 август – 3 септември 2025 г.

Технологиите в чуждоезиковото обучение

Откъс от „Прилагането на методи, базирани на дигитални инструменти, в чуждоезиковото обучение“

Петър Тодоров

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Yem Natalya

Al-Farabi Kazakh National University

Красимира Дешева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Използването на информационни и комуникационни технологии през последните години във всички сфери на обществения живот, изглежда, започва да измества до голяма степен или напълно всички традиционни форми. Днес дори запознанствата между връстници първо започват чрез някои от популярните социални мрежи, след което се стига до осъществяването на физическа среща. Облачните технологии, интернет на нещата и изкуственият интелект правят възможно всичко това да се случи. Много хора дори не си дават сметка, че те са всъщност потребители на облачни услуги и всеки ден извършват действия като изпращане на имейли, редактиране на документи, гледане на филми или телевизия, слушане на музика, игра на игри или запазване на изображения и други данни. Интернет на нещата (IoT) е постоянно развиваща се мрежа от физически устройства, моторни превозни средства, сгради и други съоръжения, които чрез интернет могат да събират и споделят данни. Тези устройства, които често са оборудвани със сензори и други технологии, могат лесно да се свързват едно с друго, както и със сървъри и системи, базирани на облачни услуги. Те могат да се управляват дистанционно и да се комбинират с други системи, като алгоритми за изкуствен интелект (ИИ) и машинно обучение (МО), за да формират интелигентни, свързани мрежи. Изкуственият интелект се използва в различни сфери на обществения живот,

Заглавието е на редакцията

www.foreignlanguages.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д.н. Димитър Веселинов
E-mail: dvdimitrov@uni-sofia.bg

Редактор

E-mail: foreignlanguages@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Чуждоезиково обучение“, кн. 2/2025:

ПРИЛОЖНО ЕЗИКОЗНАНИЕ
The Language Issue in Ukraine:
Legal and Educational Challenges
in the Budjak Region / *Martin
Henzelmann*

Language Matters: Stability and/
or Change of Personality Traits
in Bilingual Sample / *Camellia
Hancheva*

МЕТОДИКА

Прилагането на методи, базирани на дигитални инструменти, в чуждоезиковото обучение / *Петър Тодоров, Йем Наталия, Крассимира Дешева*

Нелинейност на новата реалност в РКИ / *Елена Стоянова*

Предизвикателства и предимства при внедряване на STEM/STEAM проекти в училищното образование в България / *Хилда Терлемезян, Меглена Запрева*

ЕЗИК И КУЛТУРА

Educational Gains of Digital Transformation in Academic Libraries: The Case of Istanbul University's DijitalKütüphane Project / *Pervin Bezirci*

Постистината като езиков и културен феномен / *Силвия Петрова*

Етнорелигиозната политическа субкултура в България – история на възникването ѝ, основни характеристики и предизвикателствата пред нея (1878 – 1934) / *Димитър Ганев*

ЛИНГВОДИДАКТОЛОГИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

Две начала. Словашкият сюрреализъм и неговият европейски контекст / *Славей Димитрова*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

За лидерството в образование – с факти и аргументи / *Ангел Петров*

Вълшебство и интерпретация / *Соня Александрова*

като управление на информацията, здравеопазване, науки за живота, анализ на данни, дигитална трансформация, сигурност (включително киберсигурност), широк набор от потребителски приложения, технологии за интелигентни сгради от следващо поколение, предсказуема поддръжка и различни други сектори (Todorov 2024, p. 64 – 67). В този високотехнологичен свят все още съществуват и се използват приложения, които не са до такава голяма степен повлияни от горепосочените елементи.

В настоящата статия ще бъдат разгледани иновативни методи, базирани на дигитални инструменти, които не включват изброените по-горе елементи (облачни технологии, интернет на нещата и изкуствен интелект), или поне не в такава голяма степен. Тези методи са полезни в чуждоезиковото обучение и могат да се използват за развиването на умения като слушане, говорене, писане и обогатяване на речниковия запас. Ще бъдат обяснени и методики като **игровизация** (от англ. ез. gamification) и **цялостна физическа реакция** (от англ. ез. total physical response), които правят ученето по-приятно и забавно. Материалът е полезен за педагогически специалисти в областта на чуждоезиковото обучение, студенти във филологически и педагогически специалности, учители в предучилищното и училищното образование. Статията е разработена като част от дейностите, финансирани по проекта „Софийски университет – маркер за иновации и технологичен трансфер (SUMMIT)“.

Когато говорим за иновативно съдържание по даден учебен предмет или дисциплина, трябва да имаме предвид, че не всеки иновативен модел е базиран на информационни и комуникационни технологии (вж. Vesselinov 2025, pp. 7 – 8). Въпреки това обаче те присъстват неизменно в нашия живот и не можем да ги избегнем. Информационните и комуникационните технологии не са единственото средство за създаване на иновации, но те са най-достъпното, защото са навсякъде, а днес боравенето с тях е по-улеснено от всякога (Todorov 2024, p. 48). „Използването на информационните технологии по различни учебни дисциплини е свързано с творческото търсене на всеки учител. По този начин се разчупва стереотипният традиционен начин на преподаване, обогатяват се средствата за възприемане, осъзнаване и усвояване на учебното съдържание, като се повишава мотивацията за учене (Boyadzieva & Velikova 2021, p. 89).“ Както твърди Шопов (Shopov 2020, p. 89), „измеренията на управлението на процеса на творчество и новаторство се изразяват в прилагането на творчески комуникативни задачи като отворено решаване на проблеми, и др.“. В този смисъл, именно информационните и комуникационните технологии могат да бъдат решението за създаването и прилагането на иновации в сферата на образованието.

Две от най-често прилаганите методики за предлагане на иновативно съдържание са игровизацията (от англ. ез. gamification) и цялостна физическа реакция (от англ. ез. total physical response). Докато първата присъства почти във всички съвременни приложения за изучаване на чужди езици – като пример може да бъде посочено Duolingo, втората е характерна за ранното чуждоезиково обучение и е подходяща за работа с деца в предучилищна възраст, както и такива със специални образователни потребности (СОП).

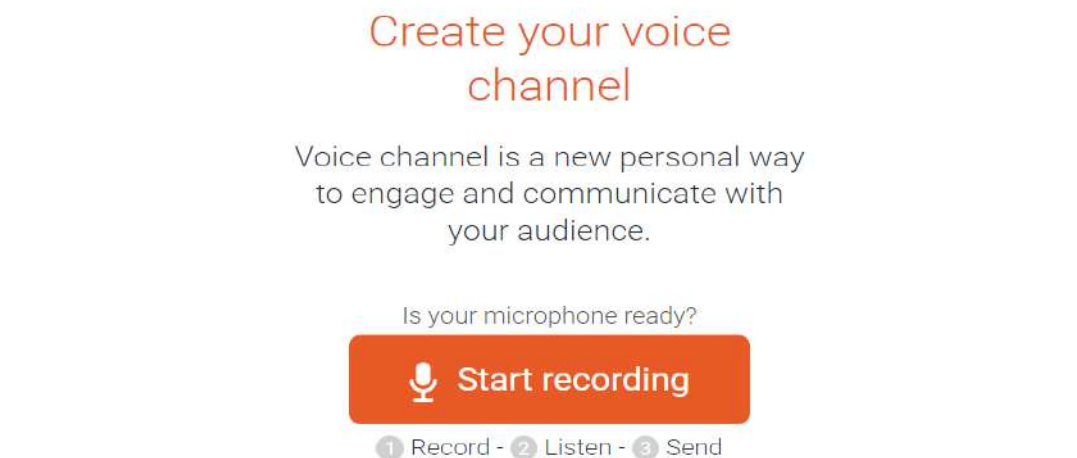
Игровизацията „се случва, когато прилагаме механиката на играта в произволна ситуация, за да подтикне всеки, който е замесен в нея, да участва в постигането на желаната цел. Въвеждането на игрови елементи помага за повишаването на мотивацията при извършване на предвидените действия и процеси (Andreev, Dyankova, & Tsonev 2018, p. 151)“. Използването на игри може да става под всякакви форми, но в настоящата статия терминът „игровизация“ ще бъде разгледан единствено като методика, чрез която се предлага иновативно съдържание в приложения, базирани на дигитални инструменти. Също така трябва да имаме предвид, че в много случаи една игра освен забавление включва и състезателни елементи. Въпреки че внедряването на игровия елемент доказано води до по-високи резултати, не би следвало той да бъде водещ, а по-скоро допълващ. Както твърди Тодоров (Todorov 2024, p. 152), „прекалената игра на всевъзможни игри може да доведе до пристрастяване, а не е и тайна, че много възрастни хора прекарват голяма част от времето си, а и изразходват немалко средства именно при играта на игри, било то с цел хазарт, или други“.

Методът цялостна физическа реакция е създаден от Dr. James J Asher и е базиран на начина, по който децата учат майчиния си език. Родителите водят „разговори език – тяло“ с децата си, родителят дава инструкции, а детето дава физически отговор. Родителят казва: „Виж мама“ или „Дай ми топката“ и детето го прави. Тези разговори продължават много месеци, преди детето наистина да започне да говори. Въпреки че не може да говори през това време, детето усвоява целия език, звуците и моделите. В крайна сметка, когато е разкодирало достатъчно, детето възпроизвежда езика съвсем спонтанно. Методът на цялостната физическа реакция се опитва да отрази този ефект в езиковата класна стая (Frost, Total physical response – TPR). Въпреки че методът е по-подходящ за обучението на деца в детската градина и на ученици в начален етап, съществуват изследвания, според които методът успешно се прилага и при възрастни обучаеми. „Цялостната физическа реакция е много привлекателна както за деца, така и за възрастни поради повторението и вълнението, свързани с на практикуването ѝ (Деера, 2023, p. 1)“. Методът може да се използва и при деца със специални образователни потребности (СОП). Sadiq (2024, p. 694) провежда изследване с обучаеми с аутизъм, в което се заключава, че „цялостната физическа реакция е подходяща за подобряване на социалните взаимодействия на обучаеми с аутизъм“.

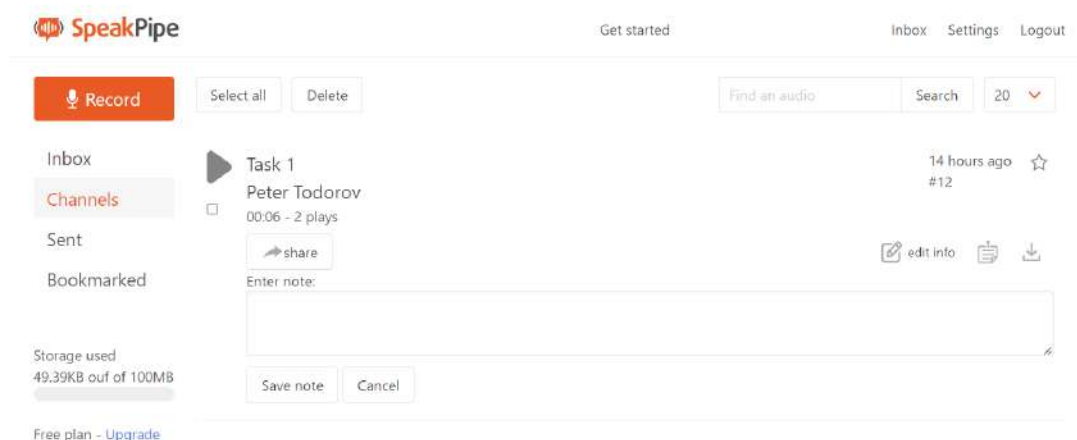
Първото приложение, което ще бъде разгледано, се нарича **SpeakPipe** и се използва за даване чрез гласови инструкции на конкретни задачи, на които могат да бъдат дадени устни отговори. **SpeakPipe** се предлага в безплатна и платена версия. Цената на платената версия е \$12/месец за план Gold при годишен абонамент и \$36/месец за план Premium при годишен абонамент. При месечен абонамент цените са съответно за план Gold – \$15/месец, и за план Premium – \$45/месец. Налично е само във версия за настолен компютър, а достъпът се осъществява чрез уеб браузър. Приложението позволява задаването на гласови инструкции, изпращането им до неограничен брой потребители по имейл или чрез предоставяне на линк за изтегляне. След прослушване на инструкциите потребителят записва своя отговор и го изпраща на преподавателя за проверка.

Преди да започнем работа, трябва да регистрираме профил на адрес: [speakpipe.com > speakpipe.com/signup](https://speakpipe.com/signup). Това е необходимо, за да се съхраняват данните за задачите и изпратените към тях отговори. Наличното пространство за безплатния профил е 100 МБ, но приложението позволява изтеглянето и съхраняването на хард диска на компютъра (или в паметта на смартфона) на аудиофайловете във формат MP3, след което те могат да бъдат изтрити, за да се освободи място за нови задачи и отговори.

За създаване на задача първо трябва да запишем гласова инструкция. Максималната дължина е 90 секунди. Впоследствие към гласовата инструкция могат да бъдат добавени писмени бележки (вж. фиг. 1 и фиг. 2). Въпреки че на пръв поглед, 90 секунди изглеждат малко, те са напълно достатъчни за създаването на гласови задания, които могат да бъдат въпроси, указания, насоки и др. Единственото техническо изискване към компютърната конфигурация е да притежава работещ микрофон. Повечето лаптопи се произвеждат с вградени микрофони, но при настолните компютри най-често трябва да се свърже външно периферно устройство. При смартфоните този проблем не съществува – те винаги са с вграден микрофон.

Фигура 1. Запис на гласова инструкция

Фигура 2. Добавяне на писмена бележка към гласовата инструкция

Следващата стъпка е да изпратим задачата на потребителите, което става чрез натискане на бутона **Share**, с което се генерира хипервръзка (вж. фиг. 3). Когато потребителите получат съобщението, първо прослушват задачата, след това прочитат писмените инструкции, ако такива са добавени, и след това отговарят чрез натискане на бутона **Reply**, който стартира запис. Максималната дължина на отговора също е 90 секунди. След записването на отговора потребителят добавя своите имена и имейл адрес, за да бъде идентифициран, и връща отговора към преподавателя (вж. фиг. 4).

Преди са изпратим задачата към потребителите, трябва да се уверим, че те разполагат с устройства, които са оборудвани с микрофон и високоговорители. Ако предположим, че повечето от тях ще осъществят достъп до съдържанието чрез смартфон, то това изискване е предварително изпълнено, но все пак е добре да сме уточнили тези подробности с обучаемите.

Приложението може да бъде използвано както за целите на чуждоезиковото обучение, така и в обучението по други предмети и дисциплини. То дава възможност за лесна идентификация на потребителите, ако разбира се, сме добре запознати с гласовете им, и елиминира вероятността друг обучаем да даде отговор на поставената задача. При преподаването на чужд език **SpeakPipe** може да се прилага при дейности, свързани с правилното произношение на лексикални единици, фрази или изречения, както и за даването на кратки отговори на въпроси в дейности за говорене.

Share the channel

SpeakPipe

Task 1

by **Peter Todorov**

00:06

↶ ↷ 1x

Reply
 14 hours ago - #12

Link to the message ([open](#) - [copy](#))

<https://www.speakpipe.com/msg/s/335799/12/ic18yyabxn06kkx6>

Embed code ([copy](#)) - [open](#)

```
<iframe allow="microphone" frameborder="0" style="width: 100%; height: 240px;" width="100%" height="240" src="https://www.speakpipe.com/msg/embed/335799/12/ic18yyabxn06kkx6">
```

Close

Фигура 3. Споделяне на гласовата задача

00:02

Send your recording

Your name (optional)

Your email (optional)

Send

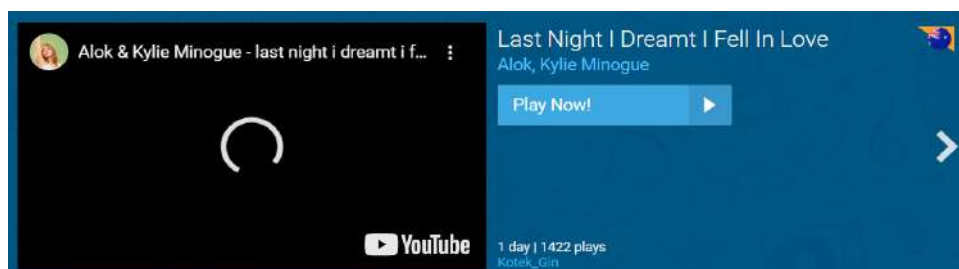
Reset

Фигура 4. Връщане на гласовия отговор към преподавателя

Второто приложение е базирано изцяло на игровия подход и гарантира забавление, което включва и състезателен елемент. Налично е във версия за настолен компютър, достъпно през уеб браузър под името **lyricstraining.com** и във версия за смартфон под името **LingoClip** (за устройства с операционни системи **iOS** и **Android**). Примерите, които ще бъдат показани в статията, са взети от версията за настолен компютър. **LingoClip** предлага на потребителите си да проверят знанията си по текстовете на песни, които могат да бъдат на различни езици, в зависимост от това дали са били публикувани от даден потребител. Може да бъде ползвано без регистрация, но за

да бъдат съхранени всички постижения, потребителят трябва да разполага със собствен профил.

Когато сме намерили желаната песен, натискаме бутона **Play Now!** (вж. фиг. 5). На следващия екран трябва изберем ниво на трудност от наличните четири: **начинаещ** (от англ. ез. beginner), **средно напреднал** (от англ. ез. intermediate), **напреднал** (от англ. ез. advanced), и **експерт** (от англ. ез. expert) (вж. фиг. 6). Нивото на трудност се определя от това колко думи липсват при изписването на текста на следващия екран. След избора на нивото се преминава към гледането (и слушането) на видеоклип (обикновено вградени от платформата за споделяне на видеосъдържание YouTube). Под екрана на видеото се появява част от текста с липсващи думи според избраното ниво. Ако изберем ниво експерт, всички думи са скрити (вж. фиг. 7). Броят на точките показва броя на буквите във всяка липсваща дума. Когато успеем да напишем липсващите думи в съответната фраза или изречение, можем да преминем напред.

Фигура 5. Начален екран при избор на песен

Във фиг. 7 можем да проследим и състезателния елемент на приложението. Над екрана с видеоклипа на песента виждаме резултата, броя на липсващите думи, както и на точните и неточните попадения. Ако всички обучаеми от дадена група (клас, курс, и др.) са регистрирани, преподавателят може да организира състезание между тях. Освен чисто лингводидактологическите ползи на приложението можем да посочим, че то може да се използва и за упражняване на машинопис, напр. в часове по информатика и информационни технологии. Това, разбира се, би било по-трудно, но не и невъзможно (за експерти) при ползването на приложението за смартфон, но първоначално е препоръчително да се предлага на обучаемите във версията за настолен компютър.

Фигура 6. Избор на ниво на трудност

Въпреки че примерът, който сме избрали, е от песен на английски език, а както се вижда в горния десен ъгъл на фиг. 5, става въпрос за австралийски английски, в **LingoClip** могат да бъдат открити песни на различни езици, както и на различни варианти на съответния език, напр. британски, американски или друга разновидност на английския език, мексикански испански или бразилски португалски и др.

Пълния текст четете в „Чуждоезиково обучение“, кн. 2

За връзката образование – икономика

*Откъс от „Влияние на образованието
и човешкия капитал върху формалната
и неформалната икономика“*

Проф. д-р Стефан Петранов,

доц. д-р Стела Ралева,

доц. д-р Димитър Златинов

СУ „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет

Увод

Равнището на образование има съществено въздействие върху динамиката на макроикономическата активност. Това въздействие е предмет на изследване в различни групи модели на икономическия растеж, в които се идентифицират своеобразни механизми за неговото осъществяване. В повечето случаи то се реализира опосредствено чрез промените в човешкия капитал като един от основните фактори на растежа в дългосрочен план. За догонващи икономики като българската влиянието на образованието следва да се разглежда и в контекста на теориите за конвергенцията, според които човешкият капитал се възприема като важно условие за сближаването по линия на технологичния прогрес и нарастването на физическия капитал.

Една от важните характеристики на съвременното социално-икономическо развитие е размерът на сивата икономика. Наличието на сива икономика има многопосочно икономическо, социално и политическо въздействие, вкл. по отношение на натрупването на човешкия капитал и степента на сближаване между икономиките. Сивите практики са свързани с избягване изцяло или частично на данъци, което лишава бюджета от средства, необходими за финансиране на обществени услуги, за инвестиции

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science;
The Philosopher's Index*

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.т.н.

Христо Белоев

E-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Редактор

Д-р Албена Симова

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 2/2025:**

**ОБРАЗОВАНИЕТО В
ИНФОРМАЦИОННОТО
ОБЩЕСТВО**

Digital Technologies and
Artificial Intelligence in The
Multimodal Design of Sign
Language Education / *Diya*
Georgieva, Nikolay Tsankov

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Model of Professionally
Directed Training of Future
Engineer-Teachers / *Ivan
Beloev, Valentina Vasileva, Inna
Savytska, Oksana Bulgakova,
Lesia Zbaravska, Olha
Chaikovska*

Референции към системата
на професионално образование
и обучение в сектор туризъм /
Минчо Полименов

Role And Place of Monitoring
and Control in Project
Management in Organizations /
Daniela Yordanova

Quality of Higher Education
in Bulgaria: Communication
and Computer Technology
Training / *Rositsa Doneva, Silvia
Gaftandzhieva*

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
И ПАРАДИГМИ

Влияние на образованието и
човешкия капитал върху фор-
малната и неформалната ико-
номика / *Стефан Петранов,
Стефа Ралева, Димитър Зла-
тинов*

Несигурност за бъдещето,
финансова грамотност и лични
финанси / *Милен Велушев*

Determinants Affecting
Academic Staff Satisfaction
with Online Learning in Higher
Medical Education / *Miglena
Tarnovska, Rumyana Stoyanova,
Angelina Kirkova-Bogdanova*

в инфраструктура, образование и здравеопазване и по този начин оказват пряко въздействие върху цялостното икономическо състояние. Работещите в сивата икономика са ошетенени от гледна точка на социални осигуровки, правна защита, безопасни условия на труд и несигурност на доходите, което изостря неравенството и бедността в обществото. Това създава изкривена конкурентна среда, която възпрепятства коректните производители и води до намаляване на икономическата ефективност, в резултат на което икономическият растеж спада.

Изложените обстоятелства показват, че формалната и неформалната икономика са силно преплетени като ефекти и въздействия, а с това и адаптирането към трансформациите на съвременните трудови пазари изисква целенасочени политики за ограничаване размера на сивата икономика. Така на пределен план изниква въпросът дали образователната система има роля в преследването на такава обществена цел и какви предизвикателства има пред образователните политики от гледна точка на нейното постигане. Отговорът на този въпрос налага проследяване на каналите и механизмите, чрез които образованието влияе на формалната и неформалната икономика, а оттам – и оценка на конкретно наблюдаваните резултати на примера на България.

Ролята на образованието за растежа на формалната икономика

В някои разширени версии на неокласическите модели образованието се свързва с човешкия капитал, който се проявява като детерминанта на дългосрочното равнище на реалния БВП на един зает (Mankiw, Romer and Weil 1992). Влиянието на човешкия капитал в тези модели е паралелно и усилващо въздействието на други фактори, като нормата на спестяване и темпа на растеж на населението, което води до увеличаване на общата факторна производителност.

Връзката между образованието и човешкия капитал традиционно се възприема като положителна, но и като неоднозначна. В повечето изследвания тя не се коментира експлицитно и за нея се съди чрез показатели за състоянието на образователната система, които се възприемат като измерители на човешкия капитал. Подобен подход е твърде тесен по отношение на съдържанието на човешкия капитал, тъй като оставя встрани негови съществени характеристики като здравния статус на населението, а така също и уменията, способностите и знанията, които са вродени или са придобити извън сферата на образованието (Becker 1993, 2002; Acemoglu and Autor 2005). До голяма степен той е ограничаващ и спрямо приноса на образователната система, тъй като се свежда основно до създаването на човешки капитал, без да се отчитат преливащите ефекти от образователната дейност.

Ендогенните модели на растежа, анализиращи факторите на технологичния прогрес, се подразделят на две по-големи групи, като и двете имат отношение към образователната система, като цяло, или към някои от основните ѝ елементи. Едната група модели е концентрирана върху човешкия капитал, който може да се отрази върху растежа едновременно пряко и опосредствано. В първия случай се приема, че той води до производството на краен продукт, както и до натрупване на нов човешки капитал, който увеличава ефекта от използването на останалите производствени фактори. Във втория случай

човешкият капитал не се разглежда като самостоятелен производствен фактор, а като рефлектиращ върху растежа изцяло чрез въздействието си върху технологичния прогрес. Другата група модели акцентира върху натрупването на знания, които в по-ранните им версии се възприемат като особена форма на капитал, а в по-късните – като създавани от сектора на научноизследователската и развойната дейност (НИРД). Този сектор се разграничава от сектора, произвеждащ традиционни стоки и услуги по нарастващата възвръщаемост на знанията, положителните външни ефекти от тях и представянето на неговото развитие като основен двигател на технологичния прогрес. При постоянна възвръщаемост от мащаба в двата сектора икономическият растеж зависи от темпа на растеж на населението и нормата на спестяване, докато при нарастваща възвръщаемост от мащаба в сектора на създаването на знания той е функция и на относителния дял на заетите в него.

Откритието теоретични зависимости извеждат на преден план влиянието на образованието върху производителността на труда. Преобладаващата част от това влияние се осъществява с определено изоставане във времето, което предопределя неговото емпирично изследване за по-продължителни периоди. Достигнатото ниво на човешки капитал се счита за важно условие за реализиране на положителните ефекти от технологичния прогрес, като колкото по-високо е то, толкова по-големи са възможностите за увеличаване на физическия капитал и толкова по-успешно е внедряването на новите технологии. Същевременно трудностите при натрупване на човешки капитал и знания в страните с по-ниски доходи, интензивното „изтичане на мозъци“ от тях, традиционно малкият входящ поток от висококвалифициран труд и технологичното лидерство на страните с по-високи доходи са основни фактори, които водят до различия в икономическото развитие, когато то се оценява от гледна точка на формалната икономика.

Има ли зависимост между образованието и неформалната икономика?

Редица авторитетни изследвания показват, че между образованието и размера на неформалната (сивата) икономика има обратна зависимост – по-високите нива на образование обикновено се асоциират с по-ниско участие в неформални икономически дейности. До такъв извод достигат например Buehn и Farzanegan (2013) въз основа на иконометричен модел с панелни данни за период от девет години за над 80 държави от целия свят. Едно от основните заключения в тяхното изследване е, че образованието и неговото взаимодействие с обществените институции са основни фактори за обяснение на динамиката на сивата икономика.

Аналогично, Satrović (2019) представя изследване на годишни панелни данни за периода 1999 – 2013 г., обхващащи извадка от 34 държави. В него се документира значително отрицателно въздействие на размера на човешкия капитал върху сивата икономика, което е аргумент, че по-образованите работници и служители са склонни да избягват неформалните икономически дейности. В изследването се обръща внимание, че тази зависимост е статистически значима само в дългосрочен план, тъй като всяка промяна изисква време, в което да се разгърне. От друга страна, Berritella (2015) изследва емпирично дали отделянето на повече ресурси за образование може да намали размера на сивата икономика в различни страни. Резултатите от това проучване показват също отрицателна зависимост между държавните разходи за образование и размера на сивата икономика. Тази зависимост се оказва устойчива при отчитане на различни допълнителни променливи, включващи голям набор от политически и регионални индикатори, както и при тестове за ендогенност.

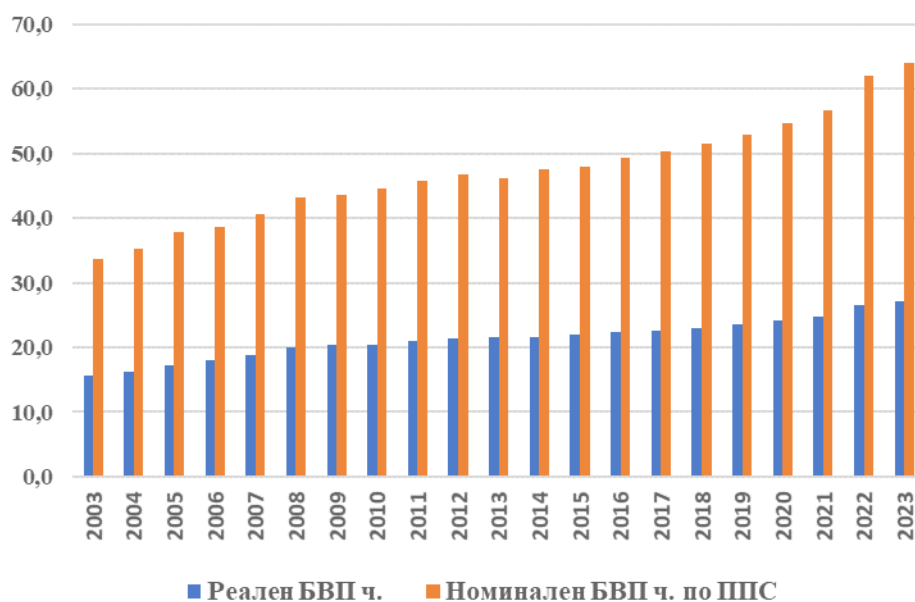
Посочените изводи се подкрепят и от анализи, които са по-тясно фокусирани в регионален план. Stefoni & Draghia (2020) доказват, че те са валидни за страните от Европейския съюз (ЕС). Според тях образованието на гражданите и ефективността на правителството имат статистически значим ефект върху сивата икономика. Тяхното изследване се базира на данни за 28-те държави членки за периода 1996 – 2015 г. Аналогични резултати са получавани и при изследвания за отделни страни. Например Gërçhani & Werfhorst (2013) на примера на Албания достигат до извода, че образованието влияе за намаляване на сивата икономика чрез механизма на увеличаване на доходите и алтернативните разходи, както и чрез формирането на подходящи психологически нагласи.

Цитираните публикации не изчерпват наличната литература, която третира образованието от гледна точка на сивата икономика. Но може да се обобщи, че литературните източници показват, че по-високите нива на образование обикновено корелират с по-ниското участие в сивата икономика. Трябва да се отчита, че връзката е сложна и се влияе от различни икономически, социални и институционални фактори. Но все пак образованието играе решаваща роля в оформянето на възможностите, избора и поведението на индивидите по отношение на формалните и неформалните икономически дейности. Фундаменталните причини за цитираните резултати и изводи са, че лицата с по-високи нива на образование обикновено имат по-добър достъп до официални възмож-

ности за заетост, по-висок потенциал за доходи и по-добро разбиране на правните и икономически последици от участието в неформални, сиви практики. Те могат също да имат достъп до социални мрежи и ресурси, които улесняват формалната, т.е. официалната заетост.

Догонващ растеж и образователно преструктуриране в България в периода 2003 – 2023 г.

Емпиричните данни за българската икономика в интервала 2003 – 2023 г. показват устойчив процес на сближаване към ЕС. Реалният БВП на човек от населението се увеличава от 15.6% на 27.1%, а номиналният БВП на човек от населението по паритети на покупателната способност (ППС) – от 33.8% на 63.9%. Съкращаването на различията в реалните доходи протича неравномерно, като то е по-ускорено до 2008 г. вкл. и след 2018 г. и сравнително по-умерено в годините между тях (фиг. 1).

Източник: „Евростат“

Фигура 1. Реална конвергенция на българската икономика (БВП на човек от населението при ЕС27=100)

За същия период делът на населението в трудоспособна възраст със завършено средно образование се увеличава, което се дължи изцяло на динамиката до 2012 г. Възходяща тенденция, и то много по-силно изразена, има и при дела на завършилите висше образование, чието общо нарастване е с 9 пр. п. Така през 2023 г. сумарният дял на завършилите средно и висше образование сред населението между 15 и 64 г. достига максимума си от 81.3%, като промените във вътрешната структура са в полза на завършилите висше образование. Друг положителен атестат за образователната система и пазара на труда е почти постоянното повишаване дела на завършилите висше образование във възрастовата група от 30 до 34 г., което за целия период възлиза на 11.9 пр. п. Аналогична е ситуацията и при съотношението между завършилите средно и висше образование през последните 3 години и броя на заетите във възрастовия диапазон между 20 и 34 г., чието общо увеличение между 2012 и 2023 г. е с 16.9 пр. п.

Описаните промени в образоваността на населението корелират положително с реалната конвергенция, като очаквано зависимостта е по-силна при индикаторите, отнасящи се за висшето образование. В същото време, изменението в дела на рано напусналите образователната система също е възходящо, като само за периода 2015 – 2022 г. то е с 4.7 пр. п. Процентът от населението между 15 и 64 г., който е преминал обучение през последните 4 седмици, остава нисък, като повишаване до над 2% е регистрирано само от 2014 до 2018 г.

Таблица 1. Индикатори за образователното равнище (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Дял на насел. между 15 и 64 г.:																					
с/с средно образование	48,2	48,1	48,8	50,4	52,8	52,8	53,2	55,1	55,9	56,4	55,7	53,8	53,7	53,7	54,1	53,6	53,5	52,9	53,3	54,2	54,6
с/с висше образование	17,7	17,9	17,8	18,2	18,5	18,9	19,2	19,7	20,1	20,7	22,2	23,6	24,1	24,4	24,5	24,8	24,7	25,6	25,9	26,3	26,7
Дял на завършили висше образов. в насел. между 30 и 34 г.	23,1	24,3	24,9	25,3	26	27,1	27,9	28	27,3	26,9	29,4	30,9	32,1	33,8	32,8	33,7	32,5	33,3	32,7	33,5	35
Дял на завършили 2-те степени за пост. 3 г. в заетите между 20 и 34 г.	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	67,3	67,7	65,4	74,6	72	77,7	78,6	80,7	78,7	73,8	79	84,2
Дял на преждевременно напусналите образователната система	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	11,8	13	14,3	17,1	17,2	17,2	17,5	16,5	п.а
Дял на насел. между 15 и 64 г., с обучение през пост. 4 седм.	1,3	1,3	1,3	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7	2	2,1	2	2,2	2,3	2,5	2	1,6	1,8	1,6	1,4
Нетен коефициент на записване на насел. между 19 и 23 г.	29,7	32,2	34	36,4	36,3	38,3	41,1	43,5	42,6	43,3	43,7	44,2	44,1	43,9	44	43,9	44	43,8	43,6	48,2	44,5
Разходи за образование - % от БВП	4,74	4,62	4,48	4,39	4,11	4,57	4,63	4,14	3,95	3,87	4,22	4,47	4,14	4,03	4,17	4,19	4,33	4,74	4,66	п.а	п.а
Дял на записаните студенти, обучаващи се в иновативни области	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	п.а	24,6	24,7	24	23,9	24,2	24,1	24,2	24,4	24,4	23,8	п.а

Източник: НСИ, „Евростат“ и собствени изчисления.

При нетния коефициент на записване в образователната система на населението между 19 и 23 години е отчетено чувствително нарастване от общо 14.8 пр. п., въпреки че през последната година той намалява. Това е показателно както за подобряване на образователния статус на бъдещата работна сила, така и за постепенното изчерпване на потенциала за поддържане на този прираст в бъдеще. Паралелно с това разходите за образование, като процент от БВП, остават относително стабилни, като максимумът им от 4.74% е постигнат през 2003 и 2020 г., докато през 2011 и 2012 г. те спадат под 4%. Делът на записаните студенти в най-иновативните области (за каквито се приемат математиката, информатиката, естествените науки, инженерството и др.) също се задържа на относително постоянно ниво от около 24%, което е с около 3 пр. п. по-ниско от средното за ЕС.

Представените емпирични данни са показателни, че въпреки процеса на конвергенция, равнището на реалния БВП на човек в България все още изостава значително от този на ЕС. Затова е необходимо предприемането на целенасочени действия за ускоряване на икономическия растеж на страната чрез стимулиране на основните му фактори. Съществена стъпка в тази посока е запазването на положителния тренд при завършили висше образование и коефициента на записване във висшите училища, но при подобряване качеството на обучението. Това може да се постигне чрез насърчаване на участието на българските висши училища в международни университетски мрежи, получаването на международни акредитации и организирането на съвместни бакалавърски и магистърски програми с престижни чуждестранни университети. Постигането на положителни резултати в тази посока следва да се отрази подобаващо и върху размера на финансирането на държавните висши училища. Важно е да се работи по-упорито за привличането на повече студенти в иновативните направления, да се изгради достатъчен капацитет за комерсиализация на знанията, както и по-активно да се използва капацитетът за осигуряване на продължаващо обучение от страна на университетите.

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 2

Доктрината на мислителя

Откъс от „*The Obvious Unsaid:
an Inquiry into Heidegger's Doctrine Via Derrida*“

Severina Stankeva

Sofia University St. Kliment Ohridski

During the 1920s and 30s, Heidegger was extensively preoccupied with the problem of truth. His several lecture courses on the topic condensed in a few publications, mostly in the form of essays. One of such essays, published in 1940, is titled “Plato’s Doctrine of Truth,” and it begins as follows:

The knowledge that comes from the sciences is usually expressed in propositions and laid before us as conclusions that we can grasp and put to use. But the “doctrine” [Lehre] of a thinker is that which remains unsaid within what is said, that to which we are exposed so that we might expend ourselves on it.

In order to experience and to know henceforth what a thinker left unsaid, whatever that might be, we have to consider what he said. To properly satisfy this demand would entail examining all of Plato’s “dialogues” in their interrelationship. Since this is impossible, we may let a different path guide us to the unsaid in Plato’s thinking.

What remains unsaid in Plato’s thinking is a change in what determines the essence of truth. The fact that this change does take place, what it consists in, and what gets grounded through this transformation of the essence of truth – all of this can be clarified by an interpretation of the “allegory of the cave.” (Heidegger 1998, p. 155)

This dense and enigmatic opening passage raises two main questions: 1. If a doctrine is what a thinker doesn’t articulate in their own thought but what nevertheless shows through, then what would be Heidegger’s own doctrine? and 2. What is the guiding path to uncovering a thinker’s doctrine, according to Heidegger, if the interrelations between his numerous instances of saying, the totality of utterings, are, in principle, impossible to be exhaustively examined?

The goal of this paper is to answer these two questions and show their interrelatedness by subjecting Heidegger to a Derride-

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Списание се реферира
и индексира в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.ф.н. Владимир Градев
(изпълняващ длъжността)
E-mail: vgradev@phls.uni-sofia.bg

Редактор

Д-р Силвия Петрова
E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2025:

ОТ РЕДАКЦИЯТА
Derrida after Yesterday / *Darin Tenev*

ИСТОРИЯ
НА ФИЛОСОФИЯТА
Instituting Gestures, Inescapable
Ways: Derrida and Zhuangzi
Compared / *Héctor G. Castaño*

The Obvious Unsaid: An Inquiry
into Heidegger's Doctrine via
Derrida / *Severina Stankeva*

ФИЛОСОФСКИ ПРОБЛЕМИ
Deconstruction as the Thinking of
Secret / *Yuji Nishiyama*

The Concept of Phantasm in the Work of Derrida / Darin Tenev
A Commitment to Irresponsibility: On Derrida's Passions: 'An Oblique Offering' / Johan de Jong

ФИЛОСОФИЯ
И СЪВРЕМЕННОСТ

Blindness and Insight of Reading: Deconstruction Between Jacques Derrida and Paul de Man / Yusuke Miyazaki

Derrida and Kristeva Play Sollers' Numbers (A Gamer's Mode d'emploi) / Miglena Nikolchina

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
Conceptual Encyclopedia of Hermeneutics / Valentin Kanawrow

The Problem of Religious Diversity: A Philosophical Approach / Nikolai Mihailov

an reading that will ultimately conclude that Heidegger's doctrine is, in fact, the doctrine of a doctrine. Its scope will be limited to Derrida's line of argumentation as it is developed in "Sending: On Representation" (Derrida 1982) since this particular lecture is thematically close to Heidegger's essay, but a similar conclusion can be drawn, albeit via a different path, through any of his texts that deconstruct the Heideggerian project.

First, one must note that Plato is not the only philosopher that Heidegger's *Destruction* grasps through the doctrine lens – Kant and Nietzsche, to name a few, undergo exactly the same treatment, which can and should be performed, according to Heidegger, for all "genuine works of philosophy". This task is a distinctly hermeneutical one – what characterizes a good interpreter after all is the success of understanding a philosopher better than they understand themselves. What should be sought after in this process is not one great thought, not even an *un-thought*, but the *un-thought* [*un-gedacht*] in a body of work – that which is there in a manner that Derrida describes as "non-negative" (Derrida 1991, p. 9). Because Heidegger repeats this same gesture several times, Derrida is also able to continuously critique it on different occasions. Moreover, the *unthought* that forms the cores of the thinkers Heidegger is explicitly occupied with: Kant's transcendental imagination, and Nietzsche's eternal recurrence, are thought of as inherently shaped by Platonism, along with the whole metaphysical tradition, because they continue thinking of truth as correctness. So, uncovering the unsaid in Plato has a decisive stake – it is an attempt to definitely go beyond and leave behind the whole metaphysical endeavor by dismantling its centerpiece. Hence, its failure is all the more tragic.

Let's begin by investigating the blatant gap that opens up towards the end of the essay's first section. Heidegger, after claiming that an overview of the interrelationship of all of Plato's dialogues is impossible and one must find a different path to uncover his doctrine, doesn't give any guidelines or clues for finding it but goes straight to its result instead – that Plato's thinking performs a change in what determines the essence of truth. Later in the essay, he describes this at length as the movement from truth as ἀλήθεια or unconcealment to truth as correspondence. The "allegory of the cave" is not just any allegory; hence, it is put under quotation marks. It marks the spot where the Greek understanding of unhiddenness is lost. While Heidegger agrees with Plato that there are different modes of unhiddenness and that understanding means a passing through, a reorientation towards higher disclosure, what he finds problematic is the idea as granting a conceptual grasp of all things. From the moment the wise man returns to the cave and sees how the light, the objects, and the shadows are all tied together – that the light gives the objects both their visibleness in the realm outside the cave and the ability to cast shadows – truth begins to be thought as correspondence between statements and essential properties, so it is always representational, propositional and signification. With the supremacy of the ideas and the idea of the Good as the all-encompassing, the idea of the idea, the opposite of truth becomes not hiddenness, λήθη, but ψεῦδος, distortion. What is lost is the actual opposite of truth, the primal unavailability of beings and Being, their refusal that is not related to or caused by an error of judgment.

But all of this argumentation, Heidegger insists from the start, is only a clarification. The unsaid is both the starting and the

end point of the hermeneutical analysis. The circular enclosure that a doctrine makes possible is what always already determines the path that has to be taken to uncover it. The said doesn't give shape to the unsaid by leaving gaps and openings, but, on the contrary, the unsaid determines what can be said as its foundational matrix. Moreover, the unsaid is not something that a thinker deliberately omits or hides. A thinker simply cannot say what he cannot say; he cannot not avoid saying it precisely because every thinker only thinks of the truth as correctness. While the definition of truth has historically changed, Heidegger argues, the essence of truth has always remained the same since Plato. Thus, the unsaid, the other meaning of truth, must be distilled so that a thinker can be simultaneously understood and overcome. The analysis of the allegory of the cave is a demonstration of what Heidegger, thinking of himself as standing outside of the metaphysical enclosure, was already able to reach: a return to the cave where both the reader and Plato, despite his insights, are still stuck.

This gesture of return (*Zurückkehren*) is telling in the sense that in it Heidegger openly mirrors Plato's wise man from the allegory by retelling it and pinpointing the decision that made it all go wrong in the history of philosophy¹. It allows the performance of yet another turn (*Kehre*), this time oriented towards Heidegger himself so that his treatment of Plato's allegory of the cave can serve as the case study and ground for uncovering his own doctrine as entrapped in the *mise en abyme* of metaphysical thinking. Moreover, the maneuver of turning Heidegger's thought "upside down" (*Umgekehrt*) by Derrida once again after Heidegger himself had done it to Plato's, doesn't revert the later to its original position but rather shows the limits of what Heidegger, announcing the end of the metaphysical epoch but still belonging to it, is capable of achieving.

The unsaid is not unsayable but un- or rather a-conceptual, if we think of the concept as relating to an essence or stable content. To say the unsaid is to start using language as an intervention, not representation, or as Heidegger says elsewhere, to look for the originary words (*Urwörter*) as means to free language from a fixed origin and end (Heidegger 1982). According to him, language is principally metaphorical beyond and before any rhetoric – the metaphor is the primordial linguistic event that does not transfer preexisting meaning but originates it. (Heidegger 2000, pp. 51 – 55). Uncovering the originary words means, therefore, simultaneously uncovering the truth of language and that of Being, or as Derrida puts it, to uncover the truth of Being as "always already buried" (Derrida 2016, p. 62). A "pure" and proper meaning of Being can never be achieved as it cannot be thought at all, at least in the strict sense. This is so because Being transcends signification. It cannot be contained in it. Achieving that liberation would therefore mean the end of philosophy, as Plato sets it to be. Moreover, the uncovering of his doctrine seems to match with the act of reappropriation of truth, with the gaining back of ἀλήθεια. A thinker that is already in ἀλήθεια then, in this sense, cannot have a doctrine since if he did, he would be aware of it, so it wouldn't be a doctrine at all. Heidegger undoubtedly thinks of himself as such a thinker.

His quest of finding the origin of language is rooted in his preoccupation with the arche-origin in a more general sense. Throughout the various turns in the trajectory of his thinking, he remains focused on this. Derrida describes it as a primordial "yes" that opens up the possibility of the question of Being and remains axiologically superior to any type of end or closure, even when, in the texts from the 50s for instance, Heidegger starts thinking of the end as preceding the beginning. This arche-origin, however, cannot not be tied to language and its ever-breaking promise.

There is a certain teleology and historicity in Heidegger's view of the representational mode of truth that ultimately makes his whole reading challengeable in principle, as Derrida shows in "Sending [Envoi]: Of Representation" (Derrida 1982). Representational truth is thought of as an epoch in the history and destiny [Geshick] of Being. It is the one that is the furthest away from the truth as ἀλήθεια yet the one that contains the potentiality of its revelation. That means that there is something of the ἀλήθεια that remains in representation, albeit negatively. That something must be uncovered so that the ἀλήθεια can be regained. This is what Derrida calls "the other side of nostalgia, [...] the Heideggerian *hope*". (Derrida 1985, p. 27) That something, the unconcealment of truth or the unsaid in a doctrine, however, has the same characteristics of the idea of the ideas that was supposed to be overcome: it is semantically unitary, indivisible, grounding and showing through or present (albeit present as absence). The relation of these characteristics is not conjunctive but biconditional. If ἀλήθεια is unitary, then it's indivisible. If it's indivisible, then it's grounding. If it's grounding, then it shows through. And if it shows through, then it's unitary. This circle would remain intact if we were to change the order of implication of the characteristics. They form an interdependent but simultaneously interchangeable chain that's ultimately one of signifiers as they don't define but point to the presence-absence of what, in principle, refuses all signification. The being-present of each of these various characteristics leads in its specific way to the always already answered question of Being.

What underlines the endeavor of dismantling representation, then, is ultimately a form of self-presence, an envoi, a transcendental signified, that, although free of all connections to the circle of signifiers, nonetheless makes it possible. It remains their ultimate point of reference and authority. So, Heidegger appears caught in the particular situation of a negative theologian. Much like in Plato's case, what is the most unhidden (the light that illuminates the objects that make the shadows possible) is that which appears to be ontologically or just logically antecedent to everything else that appears, although temporally it must be uncovered last, so as to explain everything that has preceded it. Truth is thought of as sent out from an origin; it's vectorial, it has a destiny and a destination, although this destination can only be advanced towards as a sending-back, as a renvoi. To think of representative truth as an epoch means to have a preliminary interpretation of it already, to have a presumption. And a presumption cannot be but representational since it relies on the correspondence between what's thought in it and the actual state of affairs of things, whatever that might be. As Derrida puts it, "This interpretation of representation would presuppose a representational pre-interpretation of representation, it would still be a representation of representation." (Derrida 1982, p. 320) Representation in Heidegger's view of ἀλήθεια can be thought of as, as he says of Plato and unconcealment, "a theme and at the same time not a theme." (Heidegger 2013, p. 101) The reversal of metaphysics, its turn upside down, doesn't achieve an overcoming but remains trapped in a mirror image of its pitfall. It persists as a repetition, albeit a most elegant one. Hence, Heidegger's doctrine cannot be but the doctrine of a doctrine.

As Hannah Arendt beautifully puts it in her essay "Heidegger the Fox": "Once upon a time there was a fox who was so lacking in slyness that he not only kept getting caught in traps but couldn't even tell the difference between a trap and a non-trap... [...] In his shocking ignorance of the difference between traps and non-traps, despite his incredibly extensive experience with traps, he hit on an idea completely new and unheard of among foxes: He built a trap as his burrow. [...] Alas, no one would go into his trap, because he was sitting inside it himself. And so it occurred to our fox to decorate his trap beautifully and to hang up unequivocal signs everywhere on it that quite clearly said: "Come here, everyone; this is a trap, the most beautiful trap in the world." From this point on ... many came. Everyone except our fox could, of course, step out of it again. It was cut, literally, to his own measurement. But the fox who lived in the trap said proudly: "So many are visiting me in my trap that I have become the best of all foxes." And there is some truth in that, too: Nobody knows the nature of traps better than one who sits in a trap his whole life long." (Arendt 2005, pp. 361 – 362)

Пълния текст четете във „Философия“, кн. 2